

Tisdagen den
31 maj 1977

Tisdagen den 31 maj

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Sjukvårdsutbildning för ambulansförare

§ 1 Sjukvårdsutbildning för ambulansförare

Föredrogs socialutskottets betänkande 1976/77:33 med anledning av motioner om viss medicinalpersonal m. m.

Fru HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Med anledning av motionen 1976/77:361 angående sjukvårdsutbildning för ambulansförare vill jag något kommentera denna viktiga fråga.

Yrkandet innebär att all ambulanspersonal bör genomgå godkänd grundutbildning och att denna utbildning även skall komma vikarier till godo samt att sjukvårdshuvudmännen upprättar en tidsplan för grundutbildning för redan anställd ambulanspersonal och att all ambulanspersonal borde bli medicinalpersonal.

Trots att frågan om utbildning av ambulanspersonal i många år varit föremål för intresse och även aktualiserats i riksdagen vid flera tillfällen har någon obligatorisk utbildningsplan ännu ej framlagts. Ej heller finns några riktlinjer för vilken utbildning som skall krävas av de ambulans- och sjuktransportfordonsförare av vilka landstingen köper tjänster.

Enligt 3 § tredje stycket sjukvårdslagen skall landstingskommun eller kommun som inte tillhör landstingskommun tillse att en ändamålsenlig organisation för sjuktransporter finns inom sjukvårdsområdet.

Huvudansvaret åvilar alltså ytterst sjukvårdshuvudmannen – att man har ett ambulansväsende som fungerar bra – och med det också ansvaret att se till att personalen har en adekvat utbildning för sina uppgifter både trafik- och sjukvårdsmässigt.

Det stora problemet är att långt ifrån alla sjukvårdsområden har en egen ambulansorganisation där ambulanserna är sjukhusanknutna. Betydligt vanligare är tvärtom att sjukhustransportverksamheten för sjukvårdshuvudmannens räkning helt eller delvis ombesörjs av det kommunala brandväsendet, av taxi eller av enskilda företag.

Någon omfattande undersökning av ambulansväsendets struktur har inte gjorts. Socialstyrelsen har dock insamlat vissa kvantitativa uppgifter om sjuktransportväsendet avseende verksamhetsåret 1974. Av totalt 608 ambulanser i drift var ungefär 170 – eller 28 % – sjukhusanknutna och således inordnade i sjukvårdshuvudmannens vårdapparat medan återstående 72 % "hyrdes in" från brandväsende, taxi eller enskilda företag.

Någon större förändring av dessa siffror har kanske inte skett till dags dato, men eftersom någon statistik senare än den redovisade ej kunnat inhämtas, vill jag låta detta vara ett antagande. Om sjukvårdshuvudmannen hade all ambulansverksamhet sjukhusanknuten vore det kanhända enklare och lättare att ställa samma krav på ambulanspersonalens sjukvårdsutbildning som på övrig sjukvårdspersonals utbildning och vidareutbildning. När det gäller trafikfärdigheter och krav på trafikutbildning av ambulansförare har jag inhämtat följande uppgifter.

För framförande av ambulans krävs körkort av lägst klass B, dvs. vanligt bilkörkort. Förare med sådant körkort får framföra ambulans även under utryckning. Skulle ambulansföraren i det enskilda fallet vara anställd vid ett taxi- eller räddningsföretag och köra en ambulans som tillhör företaget, krävs dock förutom körkort av klass B även trafikfärdkort.

Frågor rörande körutbildning av ambulansförare har behandlats i den av trafiksäkerhetsverket sammanställda utredningen Utryckningsfordon – utbildning av förare. Denna utredning överlämnades till Kungl. Maj:t i slutet av 1972.

Utredningsförslaget kunde emellertid inte godtas av Landstingsförbundet, som föreslogs bli huvudman för verksamheten. Detta har inneburit att inga konkreta åtgärder företagits med anledning av förslaget. Vid årsskiftet 1974-1975 togs dock vissa kontakter mellan bl. a. socialstyrelsen, trafiksäkerhetsverket och Landstingsförbundet.

Regeringen beslöt i februari 1976 att uppdraga åt socialstyrelsen att inkomma med förslag till kompetenskrav för personal som skall användas till ambulanstjänst samt att söka lösa frågan om en enhetlig ambulansförarutbildning. Något förslag från socialstyrelsen har ännu inte presenterats men väntas bli framlagt under sommaren eller hösten 1977.

Statsrådet Troedsson har den 18 november 1976 som svar på en fråga om sjukvårdsutbildning för ambulansförare i denna kammare redogjort för socialstyrelsens utredningsuppdrag och anförts att hon räknar med att sedan socialstyrelsen lagt fram förslag i ämnet åtgärder därefter snarast skall kunna vidtas för att förbättra situationen.

Vad beträffar organisationen på lång sikt av ambulansväsendet aviserar statsrådet ett överförande av ambulanserna till sjukhusen med personalen inlemmad i sjukvårdsorganisationen. När det gäller vilka som skall betraktas som medicinalpersonal hänvisar statsrådet till medicinalansvarskommittén. Kan man på lång sikt få den lösningen av ambulansväsendets organisation, är det givetvis det bästa. Men under den långa tid som återstår till dess måste något genomgripande göras åt den katastrofala situation som nu råder.

Som anförts i motionen har t. ex. samtliga länder i Skandinavien med undantag av Sverige läkar- och sjuksköterskebemannade ambulanser för omhändertagande av alla slag av akutfall. Liksom de nordiska grannländerna borde Sverige ha någon läkar- och sjuksköterskebemannad ambulans för testning av bilar och medicinsk utrustning.

Förutom läkarambulanser använder man sig i vissa länder av i

akutsjukvård specialutbildad ambulanspersonal. Imponerande organisationer med räddningshelikoptrar har byggts upp i exempelvis Väst-tyskland, där man har 16 stationer med mycket hög beredskap. Även Danmark och Norge har sådana räddningshelikoptrar med läkare och sjuksköterskor.

Ambulanssjukvården är en svår form av sjukvård som i många avseenden skiljer sig från sjukvårdsinsatsen på sjukhusets akutmottagning. Att exempelvis i mörker och regn ta hand om trafikskadade personer som sitter fastklämda är en mycket svår uppgift.

Varje ambulansstation borde ha konsultläkare med skyldighet att organisera ambulanssjukvården och ambulanspersonalens utbildning. De länder som ligger före Sverige i fråga om transportmedicin har bedömt denna insats som mycket viktig, och de har kunnat rädda många människoliv genom en snabb och medicinskt sakkunnig behandling ute på olycksplatsen och i ambulansen.

I Sverige lägger vi i dag våra läropengar i människoliv. Gränsen för kvalificerad sjukvård går i dag vid akutmottagningens dörr, och genom att huvudmannen för sjukvården hyr in så stor del av sina ambulans-transporter och en så blygsam del som ca 30 % är sjukhusanknuten finns det ingen samlad bild av hur dålig utbildningen i sjukvård är hos ambulansförarna. Det måste också vara svårt för ambulanspersonal att stå inför uppgiften att rädda liv och vidta förebyggande åtgärder, när man ofta inte ens har fått en blygsam utbildning för att klara denna uppgift.

Problemen är många och svårlösta. Tekniskt, medicinskt och ekonomiskt finns stora och svåra hinder. Utskottet framhåller att ambulanspersonalens utbildning är viktig. Likaså är det viktigt att ambulanserna är lämpligt utformade och utrustade men också att centrala, statliga organ utarbetar riktlinjer och normer för verksamheten, så att sjukvårdshuvudmännen har något att arbeta efter i denna viktiga fråga.

Utskottet framhåller också att man inväntar utredningsförslag och att de frågor som tas upp i motionen är under arbete. Därmed avstyrker man motionen.

Jag anser dock att frågan är av så stor vikt för den enskilda människan som drabbas av olycksfall eller svår sjukdom att den kräver en så snar lösning som möjligt. Hur många människoliv skall få spillas innan vi inser hur viktig denna första sjukvårdande insats är? Hur många måste så att säga i onödan dö på våra vägar och i ambulanserna på grund av att personalen saknar utbildning för sina arbetsuppgifter?

För den del av ambulansverksamheten som är sjukhusanknuten bör man redan nu vid nybesättning av tjänster kunna anställa sjukvårdspersonal.

Den trafikutbildning som krävs är, enligt vad jag tidigare redovisat, endast utbildning för körkort klass B, dvs. vanligt personbilskörkort. Vill man bygga på denna trafikutbildning kan man tydligen klara detta på fyra dagar, om man väljer en utbildning i ambulanskörning som Malmöhus läns landsting anordnar. Den omfattar en dag med teori och där-

Tisdagen den
31 maj 1977

*Sjukvårdsutbildning
för ambulansförare*

efter tre dagar med träning i bl. a. nödmanövrering, landsvägs- och tät-
ortskörning samt körteknik vid transport av svårt skadad.

Jag och min medmotionär kommer med intresse att ta del av vad
utredningen lägger fram för förslag angående de yrkanden som vår motion
innefattar. Vi kommer givetvis också att arbeta vidare för att få igenom
våra förslag, om de ej blir tillgodosedda.

Jag vill sluta mitt anförande med en förhoppning om att statsrådet
Troedsson i det fortsatta arbetet för att förbättra hälso- och sjukvården
inte glömmer bort denna för många människor i vårt land oerhört viktiga
fråga. I det här sammanhanget har det inte hänt någonting på åtskilliga
år. Det är inte tillräckligt med långsiktiga program. Det måste vara möjligt
för socialstyrelsen att ge klara direktiv angående kompetenskrav och ut-
bildningskrav och därmed också att under en övergångstid lämna nöd-
vändiga dispenser för sjukvårdshuvudmännen-landstingen.

Herr talman! Jag vill inte framställa något särskilt yrkande, utan nöjer
mig med utskottets skrivning och detta anförande.

Herr LARSSON i Öskevik (c):

Herr talman! En ändamålsenlig ambulansorganisation är givetvis av
stor betydelse för sjukvårdens effektivitet, och att det för framtiden be-
hövs vissa minimibestämmelser för utbildningen av ambulanspersonal
är vi väl överens om.

Fru Håkansson säger att på det här området har det inte hänt något
på flera år, men det är kanske ändå en liten överdrift. Efter vad jag
har erfarit pågår det inom praktiskt taget alla sjukvårdsområden en fort-
löpande utveckling av ambulansverksamheten, som tar sig uttryck i ut-
bildning av ambulanspersonal såväl när det gäller att köra ambulans som
när det gäller att ta hand om sjuka och skadade personer. Men att vi
behöver en förbättrad utbildning kan vi vara helt överens om.

Utskottet har, som jag ser det, behandlat den här frågan mycket seriöst
och bedömer den givetvis som viktig. Vi har emellertid pekat på de
utredningar som pågår och som också fru Håkansson nämnde. För det
första skall ju medicinalansvarskommittén i sitt arbete beakta frågor om
sambandet mellan behörighets- och utbildningskrav samt ansvarsfrågor
för personal inom hälso- och sjukvården. För det andra har regeringen
den 26 februari 1976 uppdragit åt socialstyrelsen att, efter samråd med
statens trafiksäkerhetsverk, skolöverstyrelsen, Landstingsförbundet och
Svenska kommunförbundet, dels utreda frågan om ambulanspersonal-
utbildningens innehåll och omfattning, dels inkomma med förslag till
kompetenskrav i fråga om personal som skall användas till ambulans-
tjänst samt till erforderliga övergångsbestämmelser och dispensregler för
innehavare av sådan tjänst. Socialstyrelsen beräknas kunna lägga fram
förslag i det ämnet under sommaren 1977, alltså den sommar som nu
har påbörjats.

Vidare säger utskottet angående bemanningen av ambulanserna: "Ut-
skottet utgår också från att frågor om hur ambulanser i framtiden skall

bemannas med sjukvårdskunnig personal skall beröras i det utredningsarbete om bl. a. sjukvårdens framtida personalstruktur, som skall utföras av en nyligen tillsatt kommitté med uppdrag att utreda vissa frågor om sjukvårdens inre organisation."

Alla de frågor som fru Håkansson har berört i sitt anförande och som upptagits i motionen är alltså under utredning, och jag hoppas liksom fru Håkansson att utredningsresultaten snart skall kunna göra det möjligt att beslut fattas i ärendet.

Fru HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag klandrar givetvis inte utskottsskrivningen. Jag ville bara med mitt anförande understryka vikten av den här frågan, och utskottet har ju också behandlat motionen seriöst.

Att jag sade att det inte har hänt så mycket på flera år är i alla fall ganska riktigt, för ungefär hälften av ambulanspersonalen saknar helt utbildning, och den utbildning många har är mycket kort och av ringa omfattning. Och eftersom det är så svåra förhållanden som personalen skall arbeta under är det ytterst viktigt att man får en bättre utbildad personal i ambulanserna och att man också får kompetenskraven klara.

Det är givet att socialstyrelsen inte bara kan väja för Landstingsförbundets och landstingens åsikter att landstingen inte kan åta sig huvudmannaskapet, för det bör vara lättare att få fram klara regler för en bättre utbildning av personalen om man på landstingshåll är huvudman för hela ambulansväsendet.

Jag kommer, som jag sagt i mitt anförande, att med intresse följa frågan. Jag hoppas på en mycket snar lösning av de här problemen.

Statsrådet Troedsson har som svar på en fråga i det här ämnet i november, som jag också anförde, använt uttrycket "på mycket lång sikt". Vad "på mycket lång sikt" kan innebära vet vi ju inte riktigt. Jag vill bara tala om, att frågan är av så stor vikt att vi kan inte nöja oss med detta, utan vi måste ha bestämmelser från socialstyrelsen och sedan ett dispensförfarande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Kulturprogram för handikappade, m. m.

Föredrogs

kulturutskottets betänkande 1976/77:44 med anledning av propositionen 1976/77:87 om insatser för handikappades kulturella verksamhet jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till kulturutskottet, samt propositionen 1976/77:100 i vad avser bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. jämte motion och

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

socialutskottets betänkande 1976/77:28 med anledning av propositionen 1976/77:87 om insatser för handikappades kulturella verksamhet, såvitt propositionen hänvisats till socialutskottet, jämte motioner.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Kulturutskottets betänkande nr 44 och socialutskottets betänkande nr 28 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

I det följande redovisas endast det betänkande, vid vilket under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Kulturutskottets betänkande nr 44

I budgetpropositionen (propositionen 1976/77:100 bilaga 12) hade regeringen under punkten B 3 (s. 21–23) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för ändrade regler om bidrag till kulturprogram inom föreningslivet som förordats i propositionen 1976/77:100,
2. till Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett anslag av 15 300 000 kr.

Vidare hade i budgetpropositionen under punkten B 6 (s. 31–32) medel beräknats till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet.

Därefter hade regeringen i propositionen 1976/77:87 (utbildningsdepartementet) såvitt propositionen hänvisats till kulturutskottet föreslagit riksdagen att

dels till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 425 000 kr.,

dels till Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln med ändring av vad som föreslagits i propositionen 1976/77:100 anvisa ett anslag av 15 665 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionen 1976/77:1132 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

dels de med anledning av propositionen 1976/77:87 väckta motionerna 1976/77:1455 av herr Börjesson i Falköping (c), såvitt här var i fråga (yrkandena 3 och 4),

1976/77:1464 av herr Andersson i Lycksele m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade uttala

1. att bidragen för pedagogisk verksamhet bland handikappade, till studiekonsulenter inom studieförbunden samt tolkverksamhet borde fördelas till studieförbunden på grundval av till dem anslutna/samarbetande handikappförbund,

2. att bidragen till kulturprogram bland handikappade av Förmedlingsbyrån för kulturprogram borde fördelas direkt till handikapporganisationerna,

1976/77:1466 av herrar Svartberg (s) och Nilsson i Visby (s) samt 1976/77:1467 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om en skyndsam utredning med syfte att utarbeta förslag till statliga bidrag med bestämmelser för kommunernas åtgärder för de handikappades kulturella verksamhet, varvid även färdtjänsten borde behandlas i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1455, yrkande 3, om utbildning av taltolkar,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1467 om utredning av statlig bidragsgivning och bestämmelser för kommunernas åtgärder för handikappades kulturella verksamhet m. m.,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1455, yrkande 4, om viss avtalsreglering av Sveriges Radios ansvar,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1466 om inrättande av en produktionsenhet för taltidningar,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1464, yrkande 1, om ett uttalande angående fördelningen av bidrag till pedagogisk verksamhet bland handikappade m. m.,

6. att riksdagen till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett anslag av 14 425 000 kr.,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1464, yrkande 2, om ett uttalande angående fördelningen av bidrag till kulturprogram för handikappade,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1132 om fördelningen av bidrag till kulturprogram inom föreningslivet,

9. att riksdagen godkände de riktlinjer för ändrade regler om bidrag till kulturprogram inom föreningslivet som förordats i propositionen 1976/77:100,

10. att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:100 och med bifall till propositionen 1976/77:87 till Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett anslag av 15 665 000 kr.

Följande två reservationer hade avgivits av herrar Andersson i Lycksele, Leander, Green, Sörenson och Bladh, fru Rönning samt herr Klöver (samtliga s):

1. beträffande fördelningen av medel ur anslagsposten Kulturprogram för handikappade, vari reservanterna ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1464, yrkande 2, som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om fördelningen av bidrag till kulturprogram för handikappade,

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

2. beträffande fördelningen av medel ur anslagsposten Kulturprogram inom föreningslivet, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Ett av de viktigaste inslagen i samhällets kulturpolitik måste vara att se till att kultur blir något som når och angår många fler. Kulturkonsumtion och kulturskapande är en källa till glädje, inspiration och gemenskap. Så många människor kan vittna om detta, att det blivit en uttalad strävan för kulturpolitiken att samhället på olika sätt skall underlätta och medverka till att nya grupper upptäcker vad kulturlivet kan ge.

En grupp som måste ägnas särskild uppmärksamhet är människor med handikapp. Det beslut riksdagen i dag kommer att fatta på grundval av proposition nr 87 och kultur- och socialutskottets betänkanden utgör ett viktigt led i detta arbete.

Det beslut som kommer att fattas här i dag innebär en kraftig ökning av resurserna för olika former av kulturell verksamhet bland handikappade. Beslutet innebär också ett ställningstagande till den principiella grunden för insatser på handikappområdet. Från att tidigare ha sett handikapp som något som var knutet till den enskilde individen ser vi nu alltmer handikappet som en fråga om förhållandet mellan individen och omgivningen. Handikapp är en fråga om människors skillnader i möjligheter.

Handikappade människors situation måste förbättras främst genom anpassning av samhället och inte i första hand genom åtgärder som är relaterade till den enskilde. Målet för handikappolitiken måste vara att göra samhället tillgängligt för alla, att ge alla människor möjligheter att delta i samhällsgemenskapen och att leva på ett sätt som så långt som möjligt är likvärdigt med andras. För detta krävs att de handikappades erfarenheter tas till vara. Vi måste bli mer medvetna om att människor med handikapp har erfarenheter som är absolut nödvändiga i vårt fortsatta arbete med att skapa ett bättre samhälle.

En mer medveten handikappolitik och en ny attityd gentemot människor med handikapp ställer också krav på samtliga i samhället. Vi måste alla lära oss att bättre förstå handikappades problem. Handikappolitiken är en fråga om solidaritet som följaktligen berör alla och inte bara dem som på grund av skador eller sjukdom har en funktionsbegränsning.

De problem som människor med handikapp ställs inför måste behandlas i sitt sakliga sammanhang och inte ges en särbehandling. Handikappades situation i utbildningshänseende måste tas upp när reformer görs inom undervisningsväsendet, handikappades transportmöjligheter måste ses tillsammans med trafikplaneringen i stort. Handikappaspekten måste redan från början tas med i de bedömningar som görs och de beslut som fattas och inte föras in i ett senare sammanhang i särskild ordning.

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

En viktig del i det synsätt jag här talat om är principerna för finansiering av åtgärder som behövs för att en handikappad skall kunna ta del i en verksamhet. Vi skrev i propositionen att finansieringen först och främst måste utformas på ett sådant sätt att förutsättningar skapas för att tillgodose handikappades behov. Inom varje område bör man försöka tillämpa principen att åtgärderna skall finansieras som verksamheten i övrigt. Detta är ett uttryck för den normalisering som vi strävar efter för människor med handikapp. De skall kunna leva med samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter som andra. Det kan också uttryckas på det sätt som en företrädare för handikapprörelsen gjorde för en tid sedan: "Sluta upp att betrakta oss handikappade som främmande varelser med alldeles speciella behov. Våra krav är desamma som dina. Det är just det som är vårt problem. På grund av vårt handikapp kan många av oss inte tillfredsställa de mest elementära problem som du tillfredsställer varje dag, ja, varje ögonblick."

Självfallet kan det inte bli fråga om ett ja eller nej till denna princip för finansiering av handikappinsatser. I många fall blir det troligen fråga om ett val mellan principen och en strävan att snabbt uppnå resultat för handikappade. I den situationen bör det vara självklart att de handikappades situation kommer i första hand. Styrkan med principen är att det är en riktningsskivare som gäller för handikappolitiken i stort.

En mycket positiv faktor i arbetet med de förslag kammaren nu skall ta ställning till har varit det nära och förtroendefulla samarbetet med handikapporganisationerna. En särskild referensgrupp följde fortlöpande arbetet i departementet. De synpunkter som framkom vid dessa kontakter kom i hög grad att påverka propositionens innehåll.

Vid den avslutande överläggningen med företrädarna för handikapprörelsen konstaterades att propositionen inte utgör någon slutpunkt för arbetet med att förbättra de handikappades situation. På sin höjd kan de nu aktuella förslagen ses som slutet på början, som en plattform för fortsatta insatser. Dessa insatser måste spänna över hela samhällsområdet.

Insatserna som avser nästa år tar i allt väsentligt upp de synskadades och hörselskadades problem i kulturlivet, och jag vill här endast peka på några synpunkter.

Litteraturförsörjningen för synskadade i form av talböcker och punktskriftsböcker får ett ordentligt lyft. Den biblioteksverksamhet som Synskadades riksförbund svarar för får 10 milj. kr. att röra sig med under nästa budgetår. Det innebär att den statliga satsningen på detta område överstiger det samlade statliga litteraturstödet.

När det gäller döva och hörselskadade görs en klar markering av teckenspråkets ställning i undervisningen. Resurserna för utbildning av teckenspråkstolkar ökar kraftigt. Ett annat viktigt förslag är den teaterensemble för teckenspråk, mim och pantomim som kommer att verka inom Riksteatern fr. o. m. nästa budgetår. Jag vill särskilt peka på att en teaterensemble av det här slaget är ett fint exempel på hur vi kan utveckla konstnärliga uttrycksformer som är särskilt lämpade för handikappade

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

och som samtidigt kan vara till glädje för andra.

På en rad punkter innebär propositionen en start för nya insatser, och jag vill som exempel nämna de försöksverksamheter med utgivning av dagstidning i taltidningsform samt med lättläst tidningstext som kommer att inledas. Vidare kan nämnas försöket med utgivning av böcker i punkt-skrift för försäljning till synskadade. Utbildningen av tolkar för döva och dövblinda kommer att ses över. Utgivningen av lättlästa böcker för läsovana och läshandikappade får kraftigt ökade resurser. Erfarenheterna av den ökade utgivningen bör kunna ligga till grund för framtida ställningstaganden till formerna för stöd. Frågan om ett särskilt stöd till utgivning av böcker med stor stil kommer att prövas i samband med ställningstagandet till utformningen av det framtida litteraturstödet.

En annan viktig fråga som blir aktuell inom den närmaste tiden är Sveriges Radios verksamhet. Jag skall inte föregripa remissbehandling och beredning av radioutredningen men vill framhålla att jag ser Sveriges Radios verksamhet för handikappade som ett viktigt moment när ställning skall tas till riktlinjerna för den framtida rundradioverksamheten.

I det fortsatta arbetet kommer givetvis de handikappades egna organisationer att inta en central roll. Inom organisationerna finns en unik kunskap samlad om olika gruppers situation, problem och behov. Denna kunskap är nödvändig för berörda samhällsorgan i det fortsatta reformarbetet. Handikapporganisationernas roll som opinionsbildare och pådrivare är således självklar. Erfarenheterna från andra områden visar dock att det är en stor tillgång om även andra grupper än de närmast berörda kan engageras i opinionsbildningen. Handikappolitiska insatser är i större utsträckning än mycket annat en fråga om solidaritet, och det är därför viktigt att andra folkrörelser och organisationer intresserar sig för och tar sig an de problem människor med handikapp har. Det är en gemensam uppgift för alla att se till att samhället blir format också utifrån handikappades önskemål och behov.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Det betänkande från kulturutskottet som behandlas i dag handlar om möjligheterna för handikappade människor att tillgodogöra sig kulturutbudet i samhället. Det bygger på proposition nr 87 och innebär ett fullföljande av de riktlinjer som dragits upp av den socialdemokratiska regeringen, och samtliga partier är eniga om den satsning som här görs.

Vad man skulle vilja påpeka är möjligen att det i kommande propositioner bör satsas bredare, så att fler grupper blir tillgodosedda.

Jag känner också behov av att uttrycka den förhoppningen, att denna satsning inte blir en engångsföreteelse. Förhoppningar har nu väckts inom handikapprörelsen, och man lägger förstås upp den kommande verksamheten med denna utgångspunkt. Det får därför inte sedan bli stagnation.

Vi är alltså överens i stort inom samtliga partier, men vi har från

den socialdemokratiska gruppen i utskottet ändå reserverat oss på två punkter. Det gäller fördelningen av medel ur anslagsposten Kulturprogram för handikappade. Vi har lagt fram en motion i detta ärende, där vi framhållit

”att handikapprörelsen skall betraktas som en för det svenska samhället betydelsefull folkrörelse,

att handikapprörelsens självständighet och integritet skall garanteras, att handikapprörelsens legitima intressen att inom sina organisationer försöka samla alla handikappade skall respekteras,

att handikapprörelsens ställning som den mest representativa företrädaren för alla handikappade skall erkännas.”

Vi vidhåller denna uppfattning, men utskottets majoritet har inte velat gå med på vår skrivning. Det är litet förvånande, för båda statsråden – såväl herr Wikström som fru Troedsson – har i mycket starka ordalag strukit under handikapporganisationernas betydelse och självständighet samt deras roll som folkrörelse.

Jag skall citera bara ett par korta stycken ur propositionen för att belysa detta:

”Under beredningen av handikapputredningens förslag har kontakter fortlöpande förekommit med företrädare för handikapporganisationerna. Syftet har varit att ge en sådan form åt de konkreta förslag som handikapputredningen har lagt fram att de på bästa sätt tillgodoser berörda gruppers önskemål. Organisationernas företrädare har också förklarat sig biträda de förslag som i det följande kommer att redovisas. De har samtidigt uttalat att förslagen utgör viktiga steg för att göra kulturlivet tillgängligt för handikappade. Jag finner det mycket glädjande att arbetet har kunnat bedrivas på detta sätt i samråd med handikapprörelsen.”

Herr Wikström säger vidare i propositionen:

”Bidraget utgör också en viktig stimulans till kurs- och mötesverksamheten bland handikappade inte minst inom deras egna organisationer.”

Fru Troedsson gör följande uttalande:

”Handikappades egna organisationer har varit en viktig förutsättning för samhällets ökade insatser på handikappområdet. Genom sin mångskiftande struktur finns inom handikapprörelsen en unik kunskap samlad om skilda handikappgruppers situation, problem och behov.”

Det anmärkningsvärda är, att man sedan inte alls fullföljer dessa tankegångar i praktiken. Såväl HCK som DHR har yttrat sig i den här frågan och sagt ifrån att de anser att handikapporganisationerna själva skall ha ett avgörande inflytande över bidragets användning. Men detta förtroende vill utskottsmajoriteten inte ge dem. Det är en omyndighetsförklaring, och det stämmer inte alls med vad de borgerliga statsråden säger i sin proposition.

I motionen 1132 av herr Nordstrand m. fl. yrkas att det statsbidrag till kulturaktiviteter inom föreningslivet som utgår till studieförbunden helt skall fördelas i enlighet med antalet av resp. studieförbund redovisade

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

kulturaktiviteter. Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna avslår motionen, men med olika motiveringar. Vi anser inte att riksdagen bör göra några uttalanden som styr förmedlingsbyråns fördelning av bidraget. Vi menar helt enkelt att man inte bör lägga sig i detta, utan att man bör lämna över bidraget till förmedlingsbyrån med förtroende. Vi menar att när en utvärdering aviserats, så är det rimligt att man avvaktar denna kulturrådets utvärdering och dess resultat och sedan tar ställning till efter vilka grunder bidraget bör fördelas.

Herr talman! Över huvud taget är de här ställningstagandena av den borgerliga utskottsmajoriteten bara ett led i en utveckling, som ter sig skrämmande. Det har efter det borgerliga regeringsövertagandet blivit ett kärvare klimat, det har börjat blåsa kallare vindar för folkrörelserna. Alltmer vill man inskränka deras oberoende och självständighet. Tyvärr har vi just i vårt utskott fått flera exempel på denna nya inställning. För oss är det oerhört viktigt att hävda folkrörelsernas betydelsefulla roll i vårt samhälle, samtidigt som vi måste betona vikten av att de får möjlighet att även i fortsättningen arbeta helt fria från toppstyrning från regering och riksdag.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid kulturutskottets betänkande nr 44.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vi tycker att det är positivt att man i proposition 1976/77:87 tagit fasta på delar av den kritik som från handikapporganisationernas sida riktats mot utredningen Kultur åt alla. Propositionen går alltså i vissa avseenden längre än utredningen gjorde.

Det är uppenbart att detta är ett resultat av det medvetna opinionsarbete som drivits av handikapporganisationerna i deras strävan att garantera sina medlemmars sociala och kulturella rättigheter. Men i ett mycket viktigt avseende har inte propositionen tagit fasta på kritiken mot utredningen, och det är när det gäller kostnadsfrågan.

Många av de positiva förslag som framförs i såväl utredning som proposition kommer att förbli pappersprodukter så länge de är beroende av kommunalpolitikernas goda vilja och kommunernas ekonomi för att kunna genomföras. Detta sägs också rent ut i bl. a. Kommunförbundets remissvar.

Jag upphör inte att förvånas över att man gång på gång i denna kammar fattar beslut utan att samtidigt beakta kostnadsaspekterna för kommunerna. Det gäller barnomsorgen, där vi nu fått höra att kommunerna inte har möjligheter att ens tillnärmelsevis genomföra riksdagens beslut, det gäller äldreomsorgen och det gäller de handikappade.

Så fort vi kommer in på hur besluten skall förverkligas hänvisar man till sittande utredningar. Och de sitter och sitter, samtidigt som situationen för olika eftersatta grupper i kommunerna förvärras. Jag anser att varje förslag som läggs fram också ingående bör ta upp kostnadssidan och även inkludera åtgärder för att besluten skall förverkligas.

I detta fall gäller det främst färdtjänsten, hemtjänsten och anpassningen av lokaler. Kostnaderna för dessa åtgärder kommer att bli dryga för kommunerna och landstingen. En väl utbyggd färdtjänst är en av hörnstenarna för att en kultur åt alla skall bli verklighet. Går vi i dag ut och granskar färdtjänstverksamheten finner vi att det finns i stort sett lika många modeller som det finns kommuner och att standarden är synnerligen skiftande. Samma sak när det gäller en rad andra områden som rör de handikappades rätt att få verka på samma villkor som övriga i samhället.

Vi hemställer därför i motionen 1467 att det snarast utarbetas förslag till statliga bidrag med bestämmelser om kommunernas åtgärder för de handikappades kulturella verksamhet.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vår motion.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! I kulturutskottets betänkande nr 44 har utskottet skrivit in och understrukt att grunden för de konkreta förslag till kulturpolitiska insatser som här föreläggs riksdagen skall vara en helhetssyn på de handikappades situation. Handikapputredningen – Kultur åt alla – gav uttryck åt detta synsätt.

Även i proposition nr 87 framförs att målet för handikappolitiken är att göra samhället tillgängligt för alla. Samma princip framhöll vår utbildningsminister i sitt anförande nyss.

Människor med handikapp måste ges möjligheter att även kulturpolitiskt leva ett liv som i så stor utsträckning som möjligt är likvärdigt andra människors. Fullt och helt kommer somliga ändå aldrig att göra det.

Ansaret för de kulturpolitiska insatserna ligger här – som i all kulturpolitik – såväl på staten som på landsting, kommuner och organisationer.

Ett enigt utskott har tillstyrkt de statliga medel som föreslagits i propositionerna 87 och 100.

Men när det gäller fördelningen av anslagsposten Kulturprogram för handikappade har majoriteten, som vi hörde nyss av fru Johansson i Uddevalla, en annan mening än som uttrycks i reservation 1. Enligt reservationen bör medlen alltså gå till handikappförbunden. Annan verksamhet – t. ex. studieförbundens – skulle ställas utanför bidragsgivningen.

Enligt utskottet är det värdefullt att bidraget kan användas till program för dem som är anslutna till handikapporganisationer. Men, vidare enligt utskottet, det är lika angeläget att stimulera verksamheten bland handikappade som står utanför handikapporganisationerna. Fru Johansson sade att handikapporganisationen skall försöka samla alla handikappade. Men om nu verkligheten är den att inte alla handikappade vill vara anslutna till en handikapporganisation, skall då dessa ställas utanför möjligheterna att få delta i detta kulturutbud?

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Handikapputredningen Kultur åt alla säger:

”Principen om integration gäller självfallet också på kulturområdet. Den innebär att handikappade skall kunna delta tillsammans med andra i all kulturell verksamhet.” I studieförbundens verksamhet finns möjlighet att vara tillsammans med icke handikappade, och enligt min mening är det angeläget att många olika studieförbund får möjlighet att arbeta bland handikappade.

Fru Johansson sade vidare i sitt anförande att majoriteten inte tar någon hänsyn till folkrörelser. Ja visst är handikapporganisationer folkrörelser. Men enligt min mening är ABF, Vuxenskolan och alla andra studieförbund också folkrörelser. Studieförbunden har tidigare haft och bör naturligtvis även fortsättningsvis kunna ha kulturprogram för och med handikappade och andra som är bosatta på en institution. Strävandena bör då vara att ge dessa människor tillfälle att komma utanför institutionerna, men det är mycket viktigt att de som av olika skäl inte kan lämna institutionerna också erbjuds den stimulans som en kulturprogramverksamhet kan innebära.

Kulturprogram som anordnas av studieförbunden på institution och som är öppna för allmänheten är en bra väg att bryta institutionernas isolering och öka kontakten med samhället i övrigt.

Herr Ahlmark i Uppsala kommer senare att beröra reservationen 2.

När det gäller motionen 1467 är resonemangen riktiga så till vida att ett betydande ansvar i oreglerade former läggs på kommuner och lands-ting när det gäller att förbättra handikappade människors kulturella villkor. En allmän enighet, med undantag av vpk, finns också om att kommuners och landstings insatser på kulturområdet inte bör regleras i någon särskild lagstiftning. Yrkandet i motionen förefaller vara en ny variant på det återkommande vpk-kravet på en bibliotekslagstiftning. Det enda konkreta exemplet på verksamheter för handikappade som anförs i motionen är just denna biblioteksverksamhet.

Vad gäller färdtjänsten bör också noteras att nuvarande statsbidrag tillämpas på försök och att en utvärdering av bidragssystemet kommer att göras redan detta år. Bidragssystemets fortsatta konstruktion kommer därefter att övervägas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets betänkande på alla punkter.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s) kort genmäle:

Herr talman! Handikappförbunden arbetar tillsammans med studieförbunden, och dessutom är ju oftast handikappförbundens aktiviteter öppna så att andra också kan bli delaktiga av det som bjuds där. Studieförbunden har själva den uppfattning som vi har hävdat här. Det är sant som fru Fränkel säger att också de är folkrörelser, men nu gällde det vad de vill och vad handikapprörelsen själv vill.

Vad som skrämmer mig och de andra i den socialdemokratiska utskottsgruppen är alltså att vi ser detta som ett led i en tendens som vi har sett förut – att man vill beskära folkrörelsernas möjlighet att själva bestämma hur de skall arbeta.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det väsentliga i vårt yrkande – och det har också framhållits av såväl Kommunförbundet som landstingsförbundet och handikapporganisationerna – är att en rad av de i och för sig positiva förslag som finns i utredningen och även i propositionen icke kommer att kunna genomföras av kommunerna och landstingen i deras f. n. mycket svåra ekonomiska situation. Det är detta vi vänder oss emot. Vi kräver att man utarbetar förslag till statliga bidrag – det står uttryckligen i vårt yrkande. Vi hävdar att det är en av förutsättningarna för att alla dessa förslag skall kunna genomföras, och vi beklagar att man från utskottets sida inte beaktat den kritik som riktats mot utredningen och tagit målet om en kultur åt alla mer på allvar.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först konstaterar jag att fru Johansson i Uddevalla inte tycker att studieförbunden är några folkrörelser, eftersom fru Johansson är så irriterad över vår skrivning.

Sedan vill jag läsa upp något ur Hörselfrämjandets tidskrift: "Det här har Wikström–Troedsson gjort bra." Så kommenterar Rolf Utberg, kanslichef i Handikappförbundens centralkommitté HCK, regeringens kulturproposition. "Statsråden Wikström–Troedsson har följt upp detta på ett sätt som förtjänar uppskattning." Han säger alltså icke någonting i artikeln om att detta inte skulle vara riktigt.

Om man nu inte skulle gå via studieförbunden utan direkt till handikapporganisationen, måste man ha en förordningsändring.

Verksamheten bland handikappade kommer att behandlas av folkbildningsutredningen. Folkbildningsutredningens förslag skall gå ut på remiss. Därefter får man göra ett nytt ställningstagande om detta enligt remisserna skulle vara felaktigt.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s) kort genmäle:

Herr talman! Att studieförbunden är folkrörelser är vi överens om. Det räcker emellertid inte med att bara konstatera att de är det; man skall också bry sig om vad folkrörelserna vill och låta dem själva bestämma hur de skall arbeta. Vi har sagt att vi är överens i fråga om propositionen utom i dessa två detaljfrågor.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Johansson i Uddevalla och jag kan tydligen inte bli överens i denna fråga. HCK och en hel del av handikapporganisationen tycker tydligen att det är riktigt att man har det på det här sättet. Man har inte uttalat sig mot saken, och samma uppfattning har jag fått av Rolf Utbergs uttalande.

Jag glömde att säga något om kommunernas och landstingens ekonomiska situation. Det är klart att de har det svårt. Vi vet också att detsitter utredningar med uppgift att söka lösa frågan om fördelningen

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

av utgifterna mellan stat och kommun. Men alla partier utom vpk är överens om att man inte i varje detalj skall ha en statlig styrning, vilket vpk tydligen vill ha. Övriga partier tycker emellertid att kommunerna och landstingen skall ha självbestämmanderätten kvar.

Herr andre vice talmannen anmälde att fru Johansson i Uddevalla och fröken Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! I samband med att vi i dag behandlar kulturutskottets betänkande nr 44 behandlar vi också handikapputredningens betänkande Kultur åt alla, f. ö. utredningens sista, daterat den 18 mars 1976.

Utredningen tillsattes av den socialdemokratiska regeringen, som också utformade de direktiv efter vilka vi arbetat. Vi har under de gångna tio åren avlämnat sex betänkanden. Utredningen har nu upphört.

I början av januari månad i år meddelade nämligen statsrådet Troedsson att de frågor vi hade kvar – frågor som riksdagen hade gett oss i uppdrag att utreda – skulle överlämnas till nya utredningar eller till nya arbetsgrupper som skulle tillsättas. De frågor vi hade kvar var flerhandikappades problem och särskoleelevernas boende – frågor som vi arbetat med jäm-sides med vårt betänkande Kultur åt alla. Så sent som i november månad i fjol beslöt riksdagen, på förslag av socialutskottet, att en motion av fru Theorin m. fl. om anpassning av fritidsbostäder för handikappade skulle överlämnas till handikapputredningen. Den frågan hade vi emellertid inte börjat med.

Jag hoppas att våra kvarvarande frågor överlämnas till nya utredningar eller nya arbetsgrupper, så att det inte uppstår någon fördröjning med behandlingen av dessa frågor, som är av stor betydelse för de handikappade. Tyvärr är inte statsrådet Troedsson här. Annars hade jag till henne direkt kunnat ställa frågan vad som hänt sedan vi lämnat vårt betänkande.

Vi som deltagit i utredningsarbetet kan vid genomläsning av proposition 84 konstatera att den borgerliga regeringen på många punkter följt våra förslag. Vissa förslag vill man utreda ytterligare.

En starkt bidragande orsak till att den borgerliga regeringen accepterat våra förslag är naturligtvis handikapprörelsens opinionsbildande verksamhet, i vilken påvisats hur eftersatta många handikappade är när det gäller kulturfrågorna.

En annan orsak är säkerligen de löften som gavs efter det att utredningen lämnat sitt betänkande. Jag tänker bl. a. på opinionsmötet i Kungsträdgården i september månad i fjol, vid vilket dåvarande utbildningsministern Bertil Zachrisson bl. a. yttrade:

Regeringen tänker föreslå vårriksdagen en förstärkning av stödet till handikapporganisationerna, till den nivå som handikapputredningen föreslår. För att kunna bereda alla de övriga detaljförslag, som finns i

handikapputredningen och vars ambitionsnivå inte på något sätt är avskräckande, kommer jag att inbjuda företrädare för handikapporganisationerna till departementet för fortlöpande diskussioner under det fortsatta arbetet för handikapputredningens förslag.

Genom valutgången blev det inte Bertil Zachrisson som kom att lämna propositionen utan den nya regeringen. Jag vet att statsråden Wikström och Troedsson haft fortlöpande kontakter med handikapprörelsen. Detta har uppskattats av organisationerna.

Handikapputredningen har i sitt arbete hela tiden beaktat handikappades kultursituation och den har fortlöpande uppmärksammat i vårt arbete och i våra förslag. Redan 1967, när vi lämnade principbetänkandet Kommunerna och den sociala omvårdnaden, i vilket vi behandlade den övergripande frågan om samhällets ansvar för den enskildes omvårdnad, framhöll vi det angelägna i att samhället ger handikappade möjligheter att som andra kunna ta del av olika kulturaktiviteter, besöka bibliotek, teatrar osv. Även behov i kulturellt avseende beaktades således när förslaget om kommunernas uppsökande verksamhet lades fram.

För att uppnå jämlikhet för handikappade på det kulturella området krävs särskilda insatser utöver dem som andra behöver. Det gäller yttre förutsättningar såsom färdtjänst. Vidare måste kulturinstitutioner samt lokaler för studiecirklar och andra sammankomster göras bättre tillgängliga och utrustade. Anpassningen skall gälla alla handikappgruppers behov – rörelsehindrade, hörselskadade, blind, synskadade. Ledsagarhjälp och annan personlig hjälp måste erbjudas alla handikappade som behöver den.

Många handikappade är nämligen beroende av annans hjälp för att kunna delta i kulturlivet. Synskadade kan behöva ledsagare och läshjälp. Svårt rörelsehindrade kan behöva hjälp vid förflyttning. Psykiskt utvecklingsstörda och personer med olika psykiska besvär kan också behöva ledsagare. Dövblinda behöver ledsagare samt läs- och tolkhjälp.

Personlig service skall vara en rättighet för handikappade som behöver den. Den är en naturlig uppgift för den sociala hemhjälpen, som bör utgöra en basorganisation för service åt handikappade i skilda situationer. Genom dess förmedling skall ledsagare kunna följa med till bio, teater, föreningsmöten osv.

Den 1 juli 1976 uppdrog den socialdemokratiska regeringen åt riksrevisionsverket att efter samråd med Kommunförbundet, socialstyrelsen och kommunalekonomiska utredningen utvärdera de nya regler för färdtjänst och social hemhjälp som skulle gälla under en försöksperiod åren 1975–1977. Riksrevisionsverkets utvärdering omfattar verksamheten i 45 slumpvis utvalda primärkommuner. Det skall bli intressant att se hur många av dessa kommuner som ger ledsagarhjälp i samband med t. ex. besök på teater, deltagande i kurs eller konferens. Tyvärr tror jag inte att det blir så många. Men ännu intressantare blir det naturligtvis att se vilka slutsatser som den borgerliga regeringen kommer att dra när utvärderingen är klar.

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Som jag tidigare har nämnt behövs ofta en anpassning av den yttre miljön för att handikappade skall kunna delta i olika kulturaktiviteter. I vissa fall behövs också en anpassning av kulturutbudet. Låt mig ta ett exempel.

Teaterpjäser för vuxna är ofta svåra för psykiskt utvecklingsstörda. Då det måste vara fel att hänvisa dem till barnteater, måste fler pjäser sättas upp direkt för dem. Detta är på teaterkonstens område en motsvarighet till lättläst litteratur.

I vårt betänkande har vi främst tagit upp dövas och synskadades problem, men det betyder inte att vi har glömt andra gruppers problem. Som jag tidigare har nämnt har vi framhållit nödvändigheten av ledsagarhjälp och färdtjänst samt att lokaler görs tillgängliga för olika grupper handikappade. Vi är medvetna om att det behövs fler förbättringar än de som vi har föreslagit. Detta är bara ett första steg. Slutmålet är kulturell jämlikhet.

Det finns fortfarande grupper som står utanför den kulturella gemenskapen. Vi får inte glömma dessa grupper utan måste ta med dem i det fortsatta reformarbetet. Jag tänker på dem som är på institutioner av olika slag och på de psykiskt handikappades kulturella situation, för att bara nämna ett par grupper.

Vårdinstitutionerna måste vara öppna mot samhället. De som bor där måste beredas möjlighet och stimuleras att delta i kulturella aktiviteter ute i samhället. Föreningsliv och kulturinstitutioner måste förlägga en del av sin vanliga verksamhet till vårdinstitutionerna.

Den uppsökande verksamheten måste också omfatta kulturella behov. Uppsökarna från socialnämnden bör stimulera och hjälpa människorna att få kontakt med bl. a. föreningar, folkbildningsorganisationer och bibliotek. Teatern måste nå dem som inte kan lämna vårdinstitutionerna.

En av debatterna på ABF-forum i Karlstad för några veckor sedan handlade om kulturen och vårdinstitutionerna. Den från Skå kände doktor Gustav Jonsson inledde diskussionen "Kulturrevolution på vårdinstitution".

Det är glädjande att ABF tagit upp frågan om kulturen och vårdinstitutionerna. Det hade varit ännu mer glädjande om också utskottet hade tagit upp den frågan i sitt betänkande. Det är här fråga om människor som av olika anledningar tvingas bo på institution isolerade från yttre världen, människor som inte kan besöka en teater eller en biograf, som kanske kan delta i en studiecirkel under förutsättning att cirkeln består av medlemmar som bor på institutionen och att sammanträdena hålles i någon lokal på institutionen. Många av dessa människor vill gärna träffa andra och diskutera med andra än dem man träffar dagligen och utbyta tankar med någon som har samma intressen som man själv har.

ABF har tagit upp frågan om kulturen och vårdinstitutionerna vid en central konferens. Jag hoppas att den också kommer att tas upp ute i distrikten och att även andra organisationer aktualiserar frågan. Det får emellertid inte stanna vid diskussioner, vid teoretiska resonemang,

utan det måste utmytna i något konkret, i initiativ av olika slag.

De åtgärder man har för avsikt att vidta måste planeras tillsammans med de handikappade och inte för dem.

Handikapputredningen för fram en mycket viktig princip i sitt betänkande, nämligen att åtgärder på alla områden som är erforderliga för handikappade skall ses som en självklar del av verksamheten på området och att varje verksamhet skall bära kostnader för åtgärder för handikappade. Med andra ord: Kostnaden för handikappanpassningen skall inte tas från särskilda anslag utan måste ses som en självklar del av verksamheten.

Låt mig nämna några exempel!

När det gäller Sveriges Radios program anser vi att kostnaden för åtgärder för att alla skall kunna ta del av programmen bör bestridas av avgiftsmedel. Alla radiolyssnare och TV-tittare måste vara med om att betala för att alla skall kunna ta del av programmen. Det kan t. ex. gälla textade program.

Det finns nu tekniska förutsättningar för döva, dövblinda och talskadade att telefonera. Vi anser att alla skall ha rätt att på samma villkor få telefon genom televerket, och vi föreslår att särskilda anordningar som är nödvändiga för att handikappade skall kunna telefonera skall tillhandahållas av televerket utan kostnad för den enskilde. Som en kostnad i verkets drift bör den fördelas på samtliga abonnenter.

I förra veckan svarade statsrådet Turesson på en fråga av herr Westberg i Hofors om kostnader för indragning av telefon i fritidshus. I sin fråga hade herr Westberg påpekat vissa olikheter i televerkets prispolitik. Statsrådet Turesson meddelade att televerket har för avsikt att införa nya principer för fritidshusabonnemang och slutade med att säga: "Jag förutsätter att dessa kommer att leda till en ökad enhetlighet i fråga om debitering av fritidsabonnemang."

För mig är det väsentligt att de döva snarast får tillgång till en bokstavstelefon, i dag saknar de telefon. Det är alltså inte fråga om telefon i fritidshus utan en telefon som för döva innebär en möjlighet att upprätthålla sociala kontakter och att nå myndigheter, läkare, osv. Det hade varit intressant att om möjligt få svar på frågan om statsrådet Troedsson har tillsatt den beredningsgrupp som enligt propositionen skall utarbeta en detaljplan för hur olika grupper av handikappade skall få tillgång till telefon.

Blinda har i dag inte tillgång till dagliga tidningar. Vi anser att dagstidningarna bör ge ut en taltidning i kassettopplaga och att kostnaderna för denna bör betraktas som en normal kostnad för tidningen och täckas på samma sätt som dess övriga kostnader. Jag är tveksam om den borgerliga regeringen delar utredningens uppfattning. För socialdemokratin är det självklart att solidaritetstanken skall prägla samhällsutvecklingen. Enligt vår uppfattning innebär solidariteten inte bara en inlevelse i varandras villkor utan också en vilja till konkreta insatser för ökad jämlikhet.

På s. 61 i propositionen säger föredragande statsrådet Jan-Erik Wik-

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

ström: "Jag anser därför att man inom varje område i första hand skall pröva möjligheten att tillämpa den föreslagna finansieringsprincipen men att man, om så bedöms lämpligare, får överväga andra former." Detta uttalande måste väl betyda, om man inte accepterar vår princip, att t. ex. Sveriges Radio får höjt anslag över statsbudgeten för att det skall bli fler textade program, att dagstidningarna får bidrag – tidningsstöd – för att kunna ge ut en kassetupplaga och att televerket får höjda anslag för att döva och talskadade skall få telefon till samma kostnad som andra.

Jag vill uppehålla mig ännu en stund vid Sveriges Radios verksamhet, därför att radio och TV betyder så mycket för handikappade, inte minst för dem som är så gravt handikappade att de inte alls eller med mycket stora svårigheter kan lämna sin bostad eller vårdinstitution. Jag tycker nämligen att utskottet inte har ägnat frågan om Sveriges Radios åtgärder för att göra programmen tillgängliga för handikappade något större intresse. Jag är med andra ord kritisk mot utskottet.

Utskottet konstaterar att frågan diskuteras i propositionen men gör inga som helst kommentarer utan hänvisar till att radioutredningen har lämnat ett betänkande och att detta innehåller ett förslag till avtal mellan staten, Sveriges Radio aktiebolag och Sveriges Lokalradio angående bolagens programverksamhet. Enligt 13 § i detta förslag skall bolagen ta särskild hänsyn till hörselhandikappade, synskadade samt språkliga och etniska minoriteter. Vad säger denna paragraf i själva verket? Vad menas med skälig hänsyn? Det är enligt min mening en mycket allmän formulering, men mot denna har utskottet inte något att invända. Skall detta tolkas så att utskottet fått sådan information att det ansett det vara onödigt att skriva mer om detta? Vilken information har utskottet i så fall fått, och är det möjligt att vi här i kammaren också kan få del av den?

Jag tycker att utskottet skulle ha kunnat ställa sig bakom både handikapputredningens och radioutredningens krav på att fler svenska TV-program bör textsättas. Textsättningen betyder väldigt mycket för döva och hörselskadade.

Utskottet säger också att man kan förvänta en bred och livlig diskussion efter det att radioutredningen nu avlämnat sitt betänkande. Men varför går man helt förbi debatten och de remissvar som avgivits i anledning av handikapputredningens förslag om att göra Sveriges Radios program tillgängliga för handikappade?

Jag skall ta upp ytterligare en fråga och den gäller synskadade. Synskadade har inte tillgång till den stora mängd tidningar och tidskrifter som de seende kan välja att läsa. Taltidningar och punktskriftstidningar består i allmänhet av urval från och bearbetningar av dags- och veckopress. De är inte tidningar i gängse bemärkelse. De kan inte ha någon politisk färg och kan inte bilda och stödja opinion i samhällsfrågorna. De utkommer inte så ofta, vilket gör att nyheterna hinner bli gamla.

Föredragande statsrådet Jan-Erik Wikström anser enligt skrivningen på s. 91 i propositionen att det är angeläget, att samhället underlättar

för synskadade att ta del av det allmänna informationsutbudet, och han fortsätter på följande sätt:

”Enligt vad jag har erfarit avser Synskadades riksförbund SRF att begära medel ur allmänna arvsfonden för att inleda försök tillsammans med några dagstidningar. Jag räknar med att bidrag kommer att utgå till projektet. Det ankommer på regeringen att efter samråd med berörda parter besluta om den närmare uppläggningsen av försöket.”

I samband med att vi i handikapputredningen skrev vårt betänkande var en tidning intresserad av att ge ut en kassettupplaga, men tyvärr fullföljdes aldrig denna idé. Enligt uppgift har SRF, Synskadades riksförbund, kontakt med några tidningar, som nu är intresserade av att starta en försöksverksamhet på detta område. När SRF inger sin ansökan till allmänna arvsfonden hoppas jag, att den kommer att beviljas utan att regeringen blandar sig i hur försöksverksamheten skall läggas upp, dvs. att man litar på att SRF, när förbundet inkommer med begäran om anslag, har ett väl underbyggt förslag.

Jag vet att det skapar irritation, om man påminner om den socialdemokratiska regeringens handlande i olika sammanhang, men det finns anledning att göra det nu med hänsyn till skrivningen i propositionen. Den borgerliga regeringen är tydligen på väg att införa en ny princip vid handläggningen av ansökningar om bidrag från arvsfonden. Den socialdemokratiska regeringen blandade sig aldrig i hur en handikapporganisation tänkte bedriva en viss försöksverksamhet med anslag från arvsfonden utan överlät med förtroende åt organisationen att planera och genomföra projektet, och det tycker jag att också den borgerliga regeringen skall göra.

Jag noterar med tillfredsställelse de förbättringar propositionen innehåller och ser fram emot ytterligare förslag inom en snar framtid för att vi så snabbt som möjligt skall kunna skapa en kulturell jämlikhet på detta område.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr AHLMARK i Uppsala (m):

Herr talman! Jag kommer att ta upp frågan om kulturprogram inom föreningslivet som behandlas i den moderata motionen 1132 och i den socialdemokratiska reservationen 2.

De medel som anvisas för bidrag till kulturprogram inom föreningslivet har stor betydelse för att sprida kulturaktiviteter till många människor i skilda delar av vårt land.

En betydande del av dessa pengar, innevarande år 8,9 av totalt 12,1 milj. kr., administreras av studieförbunden. De fördelas mellan förbunden av den s. k. förmedlingsbyrån.

Den princip förmedlingsbyrån efter majoritetsbeslut tillämpar – någon enighet har ej gått att uppnå – innebär att hälften av pengarna fördelas

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

i relation till redovisad verksamhet i form av kulturaktiviteter, en fjärdedel i relation till antalet avdelningar i studieförbundens medlemsorganisationer och en fjärdedel i relation till antalet medlemmar i medlemsorganisationerna.

Pengarna skall användas till arvoden, resor, traktamenten och annat i anslutning till arrangemangen. Kostnaderna växer således med verksamhetens omfattning. Att fördelningen av bidraget knyts till antalet redovisade kulturaktiviteter är därför motiverat.

Mer svårförklarlig är knytningen till antalet avdelningar och medlemmar i medlemsorganisationer. Dessa är en målgrupp för verksamheten. Men det måste ju vara de genomförda arrangemangen med därmed förenade kostnader – inte målgruppens storlek – som motiverar statsbidrag.

Den skiljelinje som har uppstått i fråga om fördelningen av dessa bidrag är principiellt intressant. De flesta svenskar är organiserade – ofta i en lång rad organisationer. De är enskilt eller kollektivt anslutna, de är anslutna mer eller mindre frivilligt.

När bidrag utgår till organisationsväsendet kan det vara svårt att finna goda fördelningsgrunder. Men rättvisa måste på allt sätt eftersträvas. Och om organisationerna redovisar verksamhet som är möjlig att mäta och av jämförbar karaktär ter det sig närmast självklart att det är den presterade verksamheten som skall utgöra bidragsgrund.

Vissa organisationer kan dock finna det bekvämare med en fördelning utgående från medlemmarna – kanske kollektivt anslutna och med samma person registrerad ett flertal gånger via skilda anslutningar. Inom förmedlingsbyrån står uppenbarligen de två åsikterna mot varandra.

Effekten av ett system som tar stor hänsyn till avdelningar och medlemmar vid fördelning av bidraget mellan studieförbunden är lätt att exemplifiera. Jag håller mig till det senast avslutade budgetåret 1975/76 då man hade en något annan fördelningsgrund. Man delade då upp bidraget i tre delar med hänsyn till antalet avdelningar, medlemmar och studiecirkelar som vederbörande studieförbund hade presterat. Men principen – att stor vikt läggs vid antalet avdelningar och medlemmar – är gemensam. Exempelen är därför relevanta.

Som framgår av den tabell som nu visas på bildskärmen genomförde ABF ca 4 500 arrangemang, Vuxenskolan ca 2 500 och Medborgarskolan ca 1 200. Jag nöjer mig med dessa tre studieförbund för att det inte skall bli ett ohanterligt antal data. Det är skillnaderna jag vill exemplifiera. Det statliga bidraget fördelades så att ABF fick 2 475 000 kr., Vuxenskolan 990 000 kr. och Medborgarskolan 345 000 kr., allt avrundat till närmaste femtusental kronor.

Detta innebär att ABF stod för 32,4 % av studieförbundens totala verksamhet men fick 37,6 % av totala bidraget. Vuxenskolan med 17,8 % av verksamheten fick 15,0 % av bidraget, Medborgarskolan med 8,8 % av verksamheten fick 5,2 % av bidraget.

Omräknat per program ger detta ABF 549 kr., Vuxenskolan 398 kr. och Medborgarskolan 281 kr.

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Nu kanske någon tror att ABF:s program når fler människor och därför skulle vara värda ett större stöd. Men så är ingalunda fallet. Tvärtom har Vuxenskolan haft totalt fler deltagare på sina arrangemang än ABF. Det leder till att statsbidraget utslaget per deltagare ger ABF 6:72, Vuxenskolan 2:56 och Medborgarskolan 2:69.

Ser man på hur mycket statsbidraget täcker av de verkliga kostnaderna finner man också en påtaglig skillnad: för ABF erhålles 74 % statsbidragstäckning mot 61 % för Vuxenskolan och 54 % för Medborgarskolan.

Kulturprogrammen skall inte bara nå många människor. De bör också ha en god geografisk spridning. En diskussion har ju förts om att Norrland är satt på kulturell svältkost. Låt oss se hur de tre studieförbunden satsat på Norrland.

ABF, som således fått 37,6 % av statsbidraget, har stått för 34,5 % av verksamheten i Norrlandslänen. Vuxenskolan har med 15,0 % av bidraget klarat 19,2 % av verksamheten i Norrland, och Medborgarskolan har med 5,2 % av bidraget klarat 5,9 % av verksamheten där. Man kan inte heller här finna ett kulturpolitiskt motiv för de redovisade skillnaderna i bidrag.

Jag har velat anföra dessa exempel inte för att på något sätt göra en bedömning av just de här redovisade studieförbundens insatser – det ligger ingenting av värdering i detta – utan jag har velat exemplifiera utfallet av de fördelningsgrunder som tillämpas.

Mot denna bakgrund vore det naturligt att fördelningen för innevarande år skulle innebära en korrigering i riktning mot mer rättvisa grunder. I stället får ABF en ytterligare förstärkning upp till 40,4 % av tillgängliga medel. Vuxenskolan får en sänkt andel till 13,7 %; Medborgarskolan får en viss höjning till 6,2 %.

Inför 1977/78 avser förmedlingsbyrån inte att göra några större förändringar. Antalet avdelningar och medlemmar i anslutna organisationer skall alltså styra halva bidraget, antalet kulturaktiviteter och i någon mån antalet studiecirkelar den andra halvan.

Socialdemokraterna gör i sin reservation inte något försök att försvara det nuvarande systemet. Det vore också ganska svårt. Däremot anser man att riksdagen ej bör göra några uttalanden som styr förmedlingsbyråns fördelning av bidraget. Den inställningen har jag svårt att förstå. Vi har kunnat konstatera att de tillämpade metoderna på ett viktigt område har påtagliga brister. Ojämnheten i fördelning studieförbunden emellan kan inte ges någon kulturpolitisk motivering. Väsentligt ändrade fördelningsgrunder tycks inte vara att förvänta. Då är det naturligt att riksdagen markerar sin inställning. Utskottet har uttryckt det på följande sätt: "Utskottet finner det rimligt att vid fördelningen av bidraget resp. studieförbunds totala verksamhet i fråga om kulturaktiviteter tillmäts avgörande betydelse."

Fru Johansson i Uddevalla tyckte att det blåste kallare vindar för studieförbunden. Jag kan i viss mån förstå henne. Har man haft en för-

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

månsplats i solen, så kommer jämlikhetens vindar kanske att kännas något snåla.

I och med den skrivning som utskottet här har presenterat är motionen 1132 i huvudsak tillgodosedd. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag vet är åsiktsskillnaderna inte så stora i förmedlingsbyrån, och när man nu håller på med en utvärdering där förstår jag inte varför vi inte kan avvakta den.

Det är en sak att herr Ahlmark i Uppsala, som ju är moderat, har en speciell inställning till folkrörelserna, men det som förvånar och oroar oss är att folkpartiet och centern inom utskottet också har börjat driva linjen med styrning från riksdagen över folkrörelserna. Det här är alltså bara ett exempel. Vi har mött samma tankegång förut när det har gällt nykterhetsorganisationerna, då man ville tvinga fram ett samarbetsorgan som de själva inte ville ha. Häromveckan hade vi diskussionen mellan herr Richardson och utskottets ordförande, herr Andersson i Lycksele, angående försöksverksamheten rörande kultur i arbetslivet; då hade kulturrådet tillstyrkt det förslag som kom från LO och ABF, men det ville man inte vara med om. Här är alltså en tydlig tendens, som vi tycker är väldigt oroande. Till utskottet har vi också fått brev i de här frågorna från handikapporganisationerna och dem anser jag att vi borde ta mera hänsyn till.

Herr AHLMARK i Uppsala (m) kort genmäle:

Herr talman! I själva verket är det klara åsiktsskillnader inom förmedlingsbyrån. Man har tvingats fatta sina beslut efter votering och diskussion, där man har markerat att här finns olika ståndpunkter.

Men jag förstår inte, fru Johansson i Uddevalla, varför man skall behöva invänta ytterligare utredningar. Här har vi alltså i flera år haft en fördelning som tagit stor hänsyn till antalet avdelningar och antalet medlemmar i anslutna organisationer. Jag har klart presenterat vilka effekter detta ger – effekter som inte ens fru Johansson tycks anse vara rimliga. Varför då inte göra en mjuk markering från riksdagens sida av hur vi ser på det här?

Det är ju mycket bättre att i olika sammanhang försöka överlåta fördelningen av bidrag till berörda organisationer men ange vissa ramar och peka på vilken allmän inriktning man vill ha. Men de allmänna kulturpolitiska målsättningarna måste ändå formuleras av riksdag och regering.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s) kort genmäle:

Herr talman! En sak är ju herr Ahlmarks i Uppsala lilla privata utvärdering, men kulturrådet ämnar också göra en utvärdering. Varför kan man inte avvakta den?

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Herr AHLMARK i Uppsala (m) kort genmäle:

Herr talman! Visserligen har jag räknat fram siffrorna, men den utvärderingen är inte mer privat än att samtliga grunddata stod till förfogande i utskottet. Var och en av utskottets ledamöter har haft möjlighet att komma fram till samma resultat.

Som ett exempel på en sådan här mjuk styrning kan jag direkt ur kulturutskottets betänkande nr 44 läsa det som står överst på s. 9, där man i ett annat sammanhang säger: "Dessa principer innebär att bidragen skall fördelas mellan studieförbunden dels med hänsyn till deras insatser för att utveckla studiehjälpmedel och studiemetoder m. m. för handikappade, dels med hänsyn till deras verksamhet bland handikappade." Sådana allmänna riktlinjer är det mycket naturligt att ge. Jag tycker därför att det är ganska självklart att utskottet har kunnat göra det också i fråga om kulturprogram inom föreningslivet.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att i mitt anförande gå i polemik med reservanterna. Trots de båda reservationerna är utskottsmajoriteten och reservanterna överens om angelägenheten av att skapa ett samhälle där de handikappade inte skall behöva känna sig diskriminerade. Det gäller både i dagens och i framtidens samhälle.

Regeringens proposition 1976/77:87 följer i stora drag utredningens betänkande Kultur åt alla. I propositionen liksom i utskottsbetänkandet föreslås en kraftig ökning till handikapporganisationerna och till studieförbunden för verksamheten med de handikappade. Jag skall inte närmare gå in på bidragens storlek och kommentera dessa, men jag kan inte underlåta att framhålla att bidragen till handikapporganisationerna har fördubblats i förhållande till nuvarande anslag. Jag vill notera med tillfredsställelse att föreliggande utskottsbetänkande utgör ett steg på vägen mot ett samhälle för alla, även för dem som drabbats av handikapp av olika slag.

Ännu återstår mycket innan målet är nått: ett samhälle för alla. Fru Skantz har i sitt anförande pekat på de brister som råder t. ex. när det gäller de dövas möjligheter att kunna ta del av olika kulturutbud. Hon sade också att de döva behöver bokstavstelefon, de synskadade taltidning osv. Men själva målsättningen tror jag vi är överens om här i denna kammare – en målsättning för vilken vi alla bör kunna engagera oss, oavsett om vi har något handikapp eller ej.

Det gäller för oss alla att söka leva upp till talet om jämlikhet och solidaritet. Gör vi det måste de handikappades situation ytterligare – jag säger ytterligare – förbättras. Trots vad som redan gjorts och kommer att göras efter dagens beslut återstår det mycket innan vi har fått ett samhälle anpassat till oss alla, ett samhälle där inga – inte heller de handikappade – behöver känna sig diskriminerade.

Efter att ha gjort dessa allmänna reflexioner vill jag gå över till att i största korthet ta upp några frågor som berörts i såväl propositionen

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

som utskottsbetänkandet. Jag skall bara stanna vid några få.

Låt mig börja med TV. För de döva och gravt hörselskadade utgör TV, därest TV-programmen är textade, en möjlighet att bryta den isolering som deras handikapp utgör.

Jag vet inte, herr talman, hur många gånger jag, sedan jag blivit riksdagsman, från riksdagens talarstol och i motioner krävt ökat antal textade TV-program. Jag har bl. a. ställt som ett minimikrav att åtminstone ett textat nyhetsprogram skall förekomma dagligen i TV. Många av mina riksdagskolleger har betraktat mig som tjatig och ironiserat över mitt agerande för just denna grupp TV-tittare. Men för mig har det varit en hjärteangelägenhet att medverka till att TV skulle bli tillgänglig för alla, även för döva och hörselskadade. Nu har jag till viss del blivit bönhörd. Jag säger till viss del – jag är långt ifrån belåten. Från mitten av mars i år sänds ett textat nyhetsprogram varje dag i TV. Även om jag önskar att programmet skulle vara något längre, så betraktar jag ändå det dagliga textade nyhetsprogrammet i TV som ett steg på vägen mot ett bättre informationsflöde till den grupp av TV-tittare som jag här talar om.

Jag hoppas att det för dem som så önskar skall vara möjligt att inom en snar framtid få textade program via en särskild apparat, ansluten till TV:n. Jag vet att det är tekniskt möjligt att genomföra detta, och det finns kanske redan. Det är bara fråga om att framställa en dylik apparat till ett pris som är överkomligt för alla.

När det gäller teleslingan föreslås i utskottsbetänkandet att fullt bidrag skall utgå till handikappanpassning i offentliga samlingslokaler. Ingen kommun eller annan lokalägare kan i fortsättningen av ekonomiska skäl underlåta att installera teleslinga. Det gäller inte bara att installera en slinga utan också att se till att densamma fungerar. På detta område brister det tyvärr alltför ofta, och det är inte tillfredsställande. Här fordras en skärpning av uppmärksamheten från de hörselskadades sida. De måste t. ex. påtala för vederbörande att slingan inte fungerar tillfredsställande. Dessa synpunkter har jag framfört i min motion 1455. Jag har bl. a. krävt att i samband med bidrag för installering av teleslinga ställs som villkor att slingan skall repareras och underhållas, ett krav som borde kunna tillgodoses vid utformningen av bidragsbestämmelserna.

Jag har vidare i motionen 1455 pekat på bristen på tolkar och behovet av en utökning av tolktjänsten. Tolkutbildningen är en mycket viktig del av stödet till de döva och gravt hörselskadade. Ingen kan bestrida riktigheten av detta påstående.

I motionen har jag yrkat att riksdagen skall ge regeringen till känna behovet av en större satsning på utbildning av taltolkar och inte bara på utbildning av teckentolkar. Därmed vill jag inte förringa teckentolkarnas värdefulla insatser.

Utskottet har som svar på mitt motionsyrkande om taltolkar hänvisat till att taltolksutbildningen kommer att provas av SÖ och har f. ö. hänvisat till att denna fråga nu behandlas inom Landstingsförbundet. Detta är

väl i och för sig bra, men jag kan ändå inte underlåta att påpeka vikten av att såväl utskottet som riksdagen ger regeringen till känna att detta är en mycket viktig fråga som kräver insatser från samhällets sida. Det var detta jag hoppades riksdagen ville markera genom ett tillkännagivande. Trots att riksdagen inte gjort något uttalande, får man hoppas att frågan ändock kommer att lösas på ett för de berörda handikappgrupperna tillfredsställande sätt.

Frågan om TV:s roll när det gäller att förmedla kulturutbudet till de hörselskadade har jag berört tidigare i mitt anförande. Jag vill än en gång understryka den viktiga roll som TV spelar för att bryta isoleringen, speciellt för de grupper som jag här nämnt, de döva och hörselskadade, grupper som i övrigt är ganska isolerade. Men för att TV skall kunna spela denna viktiga roll måste större medel ställas till förfogande.

Jag har vidare i min motion berört den viktiga uppgift som åligger landstingen, att ordna kurser för hörselträning, träning i avläsning och andra metoder för kommunikation samt i talkorrektion. Jag har sagt att jag förutsätter att landstingen klarar av denna viktiga uppgift utan något särskilt ställningstagande från riksdagens sida.

Det skulle, herr talman, vara frestande att ta upp även andra frågor som det finns anledning att särskilt poängtera i kvällens handikappdebatt. Men tidigare talare har varit inne på frågor om färdtjänst och även andra frågor, så jag skall med hänsyn till tiden inte orda så mycket mer.

Vår målsättning i det sociala arbetet skall vara att skapa ett samhälle för alla, där de handikappade, oavsett handikappets art, inte känner sig diskriminerade. Men för att denna målsättning skall kunna uppfyllas måste vi alla medverka på olika sätt, inte minst genom att skapa förståelse för de handikappades situation och åstadkomma en attitydförändring som innebär ökad förståelse för de problem som de handikappade har. Det gäller till syvende og sist jämlikhet och solidaritet. Frågan är om vi menar allvar med de orden.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag har ånyo begärt ordet med anledning av det inlägg fru Fränkel hade för ett antal talare sedan. Jag vore tacksam om fru Fränkel fortsättningsvis tillämpade den debattordning vi fastställt i kammaren och gav övriga ledamöter möjligheter till replik. För det kan väl inte vara så att fru Fränkels argumentation var så svag att debattekniken var medveten?

Fru Fränkel hävdade att vpk är för en statlig styrning av kommunerna och drog upp vårt krav på en bibliotekslag. Jag skall inte här ta upp någon diskussion om hur kommunernas utgiftsbudget styrs utan bara konstatera att visst är det riktigt att vi är för mer skärpta bestämmelser på vissa områden. Fru Fränkel kunde ha tagit upp ett annat exempel, som vi haft anledning att debattera många gånger här i kammaren, nämligen vpk:s krav på lagstadgad skyldighet för kommunerna att bygga ut barnomsorgen. Anledningen till att vi ställer de här kraven, kom-

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

binerade med statsbidrag, väl att märka, är den tyngd vi lägger vid såväl frågan om barnomsorg som den fråga vi debatterar här i dag, nämligen de handikappades rätt till kultur.

Det är detta som fru Fränkel försöker dölja med sitt resonemang. Skiljelinjen går alltså vid vilken vikt man lägger vid frågorna. För den rörelsehandikappade som t. ex. utsätts för en uselt fungerande färdtjänst torde det te sig som ett hån när han frågar varför inte färdtjänsten fungerar och får svaret: Vi vill inte styra denna verksamhet. Huvudsaken måste väl ändå vara att de handikappade får sina önskemål tillgodosedda?

Jag tycker att fru Fränkels argumentation endast understrukt vikten av de krav vi ställer i vår motion 1467.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Fru Skantz kritiserade utskottet för att det ingenting hade sagt om kulturprogram för handikappade som är bosatta på institutioner. Jag kan hålla med om att vi ingenting har sagt om detta i betänkandet, men i mitt anförande underströk jag hur viktigt det är att dessa handikappade kan få tillgång till kulturprogram. Fru Skantz berättade vidare om att ABF i Karlstad nyligen hade diskuterat hur man skulle kunna göra kulturprogram för handikappade på institutioner, och hon hoppades att andra skulle följa efter. Kulturprogram på institutioner är ju någonting som har försiggått väldigt länge. Vuxenskolan har t. ex. gjort sådana, framför allt för utvecklingsstörda. Jag kan också nämna scouterna, nykterhetsorganisationer och vissa av kyrkornas organisationer. Jag underströk ju också i mitt första anförande hur viktigt det är att man även fortsättningsvis gör sådana kulturprogram och att man bygger ut denna verksamhet mer. Det är också viktigt att handikappade och andra på institutionerna tillsammans kan få göra kulturprogram.

Sedan vill jag säga att jag inte förstår fru Skantz kritik av utskottet när det gäller vad vi har sagt på s. 6 och 7 om radioutredningens betänkande. Det var så att radioutredningen kom när vi redan hade behandlat frågan och skulle justera betänkandet. Vi fick skjuta på hela justeringen för att diskutera vad radioutredningen hade sagt och gjort. Frågan skall nu remissbehandlas, och inte menar väl fru Skantz att vi skulle ha föregripit remisserna? Utskottet skriver på s. 7 i betänkandet att det i motionen föreslås "att riksdagen hos regeringen hemställer om en avtalsreglering i fråga om Sveriges Radios ansvar inför de handikappade". Det är ju just detta som skall remissbehandlas.

Sedan vill jag säga till fröken Hjelmström att det var ett misstag att jag inte bemötte henne på den här punkten. Jag glömde det blad där jag hade mina anteckningar. Jag beklagar det. Men nu fick ju fröken Hjelmström i stället komma in med ett långt anförande, så jag hoppas att det blev bra i alla fall.

Sedan vill jag fråga fröken Hjelmström: Vad är det ni begär i motionen 1467? Jo, "att riksdagen hos regeringen hemställer om en skyndsam utredning med syfte att utarbeta förslag till statliga bidrag med bestäm-

melser för kommunernas åtgärder för de handikappades kulturella verksamhet, varvid även färdtjänsten bör behandlas i enlighet med vad som anförs i motionen”.

Det är alltså en ny utredning som ni vill ha. Men fröken Hjelmström talade ju i sitt första anförande så väldigt håfullt om utredningar som sitter och aldrig blir färdiga. Jag kan visserligen beklaga att kommunalpolitiska utredningen, som skall behandla fördelningen av utgifterna mellan stat och kommun, har suttit så länge, men att kulturutskottet innan denna utredning är färdig skulle tillsätta en ny utredning för detta vore väl ändå ganska tokigt.

Sedan vill jag, herr talman, understryka att vi är eniga om att kommunerna skall ha en viss självbestämmanderätt. Men det är klart att följer kommunerna inte upp riksdagens beslut, får väl riksdagen komma med om inte direktiv så åtminstone antydningar om hur kommunerna bör förfara. Vi vill alltså inte ha en hård reglering.

Fru SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Fränkel skulle jag vilja säga att det man diskuterade på ABF-forum i Karlstad faktiskt inte gällde att man skulle göra program på institutionerna. Vad man där diskuterade var att vårdinstitutionerna skulle vara öppna mot samhället och att de som bor på institutionerna skulle beredas möjlighet att delta i aktiviteter ute i samhället. Man hade också uppe till diskussion att teatern måste komma till vårdinstitutionerna. Vidare diskuterade man den stora frågan om videogrammen, som kommer att bli till stor nytta för många grupper, t. ex. döva och svårt handikappade, men naturligtvis också för dem som är på institutioner. Jag är väl medveten om att många har gjort program för dem som är på institutionerna, men det var inte det man diskuterade i Karlstad.

Jag sade att man inte ägnat någon större uppmärksamhet åt Sveriges Radios åtgärder för att göra programmen tillgängliga för de handikappades behov. Fru Fränkel svarade att utskottet inte nu bör göra något uttalande rörande utformningen av Sveriges Radios avtal. Men man kunde väl i varje fall ha givit ett ord på vägen, nu när man vet att radioutredningens betänkande är ute på remiss! Det framgår ju tydligt att utskottet inte var helt ovetande om att radioutredningen var klar. Jag utgår ifrån att man vet att radioutredningen liksom handikapputredningen bl. a. krävt fler textade svenska TV-program.

Jag kan förstå att utskottet kan ställa sig tveksamt till att uttala sig om kommande reformer, men själva principen ”fler textade program” tycker jag att utskottet skulle ha kunnat uttala sig för utan att på något sätt gå händelserna i förväg. Man hade ju att ta hänsyn till handikapputredningens betänkande, och redan där fanns klara uttalanden när det gällde Sveriges Radios program.

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Fröken HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhöll i mitt första inlägg att det redan i utredningen Kultur åt alla borde ha funnits förslag till statsbidragsbestämmelser för kommunerna och landstingen. När det nu inte fanns och det inte heller fanns i propositionen, trots att det som sagt kritiserats av såväl Kommunförbundet, Landstingsförbundet och handikapporganisationerna som riksrevisionsverket och andra statliga myndigheter, tvingades vi ställa det krav på en skyndsam utredning som vi har framfört i vår motion. Men eftersom denna utredning berör ett mycket litet område borde den kunna vara klar relativt snabbt, inom ett halvår.

Vi är visst överens med fru Fränkel om att kommunerna skall ha ett visst självbestämmande. Men självbestämmanderätten får inte sättas över de handikappades rätt till ett bra kulturliv eller, för den delen, barnens rätt till en bra barnomsorg. Det är det som skiljer oss åt, fru Fränkel!

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Skantz tyckte att utskottet kunde ha skickat med ett ord på vägen, t. ex. om textade program. Nu har jag inte tidigare års uttalanden från kulturutskottet med anledning av motioner som väckts av just herr Börjesson i Falköping och mig här. Men jag vet att kulturutskottet har uttalat att det bör finnas fler textade program och att man hoppades att det skulle komma när radioutredningen var färdig. Utskottet har alltså redan gjort ett uttalande i den frågan. Det var i så fall ett ord på vägen.

Det är klart att vi kunde ha plockat fram de gamla uttalandena och skrivit om dem.

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Fru Johansson i Uddevalla sade att det blåser nya vindar gentemot folkrörelserna och jag vill gärna bekräfta det. Det är en riktig iakttagelse. Aldrig har någon regering satsat så mycket på folkrörelserna som den nuvarande regeringen har gjort, i budgetpropositionen och särpropositioner. Låt mig bara nämna några av de stora förslagen: det nyinförda organisationstidskriftsstödet – som till väsentlig del har kommit sådana organisationer till del som står fru Johansson nära och som vi med glädje har lagt fram – propositionen om stöd till folkhögskolan med nya möjligheter till profilering, fördubblat bidrag till nykterhetsorganisationerna, kraftigt utbyggt stöd till handikapprörelsen, stora ökningar till studieförbunden, kraftig ökning av SIDA:s stöd till enskilda organisationer. Jag vill alltså bekräfta att fru Johansson har rätt; det blåser nya vindar gentemot folkrörelserna.

Men möjligen avsåg fru Johansson någonting annat. Hon exemplifierade nämligen med att nu skulle det vara en ny kärv hållning och så gav hon tre exempel. Det första var stödet till nykterhetsorganisationerna. Den debatten gällde om vi skulle följa den synpunkt på fördelningen av bidragen som hela nykterhetsrörelsen stod bakom med

undantag av Verdandi eller om vi skulle följa Verdandigruppen. Den debatten kan man hålla på med länge. Vi lyssnade till de stora socialdemokratiska grupper som finns, t. ex. inom IOGT och NTO. Man tvingas göra en avvägning när det finns delade meningar bland de aktiva socialdemokratiska nykteristerna. Då följde vi den stora delen av nykterhetsrörelsen.

Det andra exemplet gällde förslaget om kulturaktiviteter på arbetsplatserna. Jag lyssnade till debatten mellan herr Andersson i Lycksele och herr Richardson för några veckor sedan – det var en för herr Andersson ganska genant debatt. Kulturrådets förslag omfattar någonting helt annat än den socialdemokratiska motionen och regeringen har ännu inte tagit ställning till förslaget. Ett beslut skall komma i sinom tid.

Det tredje exemplet är det som finns omnämnt i dagens reservation. Nog är det ganska klena tecken på att det skulle vara något slags kärvhet gentemot folkrörelserna. Möjligen har fru Johansson ett mycket suddigt folkrörelsebegrepp. Det är frågan om det skall göras rättvisa åt alla de stora organisationerna och folkrörelserna. Då händer det ibland att man har delade meningar och då får politikerna försöka ta ställning till de olika ståndpunkter som kommer fram. Där kan man inte försvara sig åt den ena eller andra folkrörelsen, oavsett vilken ideologisk eller politisk bakgrund man har. Det ansvaret måste vi politiker ta.

Det finns i fru Johanssons uppfattning en påtaglig oklarhet i synen på ansvarsfördelningen mellan staten och folkrörelserna. Lika viktigt som det är att man är klar över vad som kan och bör göras av folkrörelserna är att man är medveten om statens uppgift och att man inte blandar samman dessa.

Några reflexioner också med anledning av det fru Skantz sade. Jag vill gärna börja med att säga att fru Skantz har gjort ett engagerat och värdefullt arbete i handikapputredningen. Propositionen har i allt väsentligt byggt på handikapputredningens förslag. I hennes anförande fanns också många värdefulla synpunkter om de framtida uppgifter som vi skall syssla med på detta område.

Men det fanns också en del försåtliga och glidande formuleringar där fru Skantz tycktes vilja spela ut den socialdemokratiska regeringen mot den nuvarande regeringen, och det var som om den nuvarande regeringens goda vilja ifrågasattes. Nu visar propositionen att vi i stort sett har följt handikapputredningens principer, att vi har utformat propositionen i samråd med handikapporganisationerna och att vi vid anslags-tilldelningen har gått längre än vad utredningen föreslog. Då begär jag ingenting annat än att vi skall dömas efter våra gärningar, inte efter socialdemokraternas ord. Jag känner fru Skantz som en skicklig sakpolitiker, och hennes inlägg var väsentligt bättre på de punkter som gällde sakfrågor än på de punkter där hon gav sig in i en sådan debatt som man alltför ofta glider in i när man inte kan hitta någonting annat än att misstänkliggöra våra meningsmotståndares goda vilja. Om vi på väsentliga punkter hade svikit fru Skantz utredning, om vi hade gått emot princi-

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

perna, om vi hade snålat med anslagen, om vi hade vägrat att diskutera med handikapporganisationerna, då hade det varit motiverat att fru Skantz hade riktat kritik mot oss.

Nu tar jag inte det här så allvarligt. Jag tror att de där orden var liksom litet fernissa som hade lagts på, men jag tyckte ändå att de passade litet illa, därför att fru Skantz insatser på det här området talar bättre när de formar sig i gärningar än när de kommer i sådana ord.

Och nu till två sakfrågor. Jag förstod faktiskt inte riktigt vad som sades om Sveriges Radios programverksamhet. Jag tycker att utskottet som där följer propositionen bara har konstaterat att man nästa år i samband med behandlingen av radioutredningen måste ta ställning till vilka krav man skall ställa på Sveriges Radios programverksamhet. Jag sade i mitt inledande anförande att jag betraktar det som en mycket viktig fråga. Där kan jag inte se annat än att det är bra om vi kan vara överens om att vi måste skriva och ställa mycket bestämda krav på Sveriges Radio, på lokalradion och utbildningsradion.

Så var det frågan om en försöksverksamhet med dagstidningar för synskadade. Fru Skantz befarade att detta skulle bli någon styrning från regeringens sida. Vad jag säger i propositionen är att vi skall ha ett samråd med berörda parter därför att det är dels de synskadades riksförbund, dels dagstidningarna som är berörda. Det kan gälla en eller flera dagstidningar på en ort. Där tror jag att det råder enighet mellan pressens organisationer och de synskadades riksförbund att man behöver överlägga mer om formerna för detta, därför att båda parter är överens om att man måste sikta till mera generella lösningar.

Till sist! Dessa två punkter om radion och de synskadade är exempel på att propositionen bara är en etapplösning. Mycket återstår, och därvidlag är jag glad över att vi kan räkna också med fru Skantz fortsatta engagemang.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Herr Wikström sade att ingen tidigare regering har satsat så mycket på folkrörelserna. Ja, anslagen ökas alltid – det ligger i sakens natur – och jag uttryckte också oro för att den kraftiga satsning man nu gjort kunde vara en engångsföreteelse. Jag hoppas att så inte kommer att vara fallet. Men det viktiga, herr Wikström, är att det inte bara gäller pengar. Vad som är än viktigare, även om folkrörelserna är beroende av pengar, är rörelsernas självständighet och oberoende.

Herr Wikström sade en felaktighet också. Det var inte bara Verdandi utan fyra organisationer som var emot samarbetskommittén. De övriga organisationerna ville inte driva igenom saken till varje pris mot deras vilja. Detta ville dock utskottsmajoriteten.

Jag skulle också vilja ställa en konkret fråga till herr Wikström: Vilken blir regeringens ställning till förslaget om kultur i arbetslivet? Visst har Rolf Utberg uttalat att han var nöjd med propositionen, men jag vill också hänvisa till det brev samtliga ledamöter i kulturutskottet har fått

och som diarieförts den 25 mars i utskottet. Det är undertecknat av Hans Gedin och Rolf Utberg i HCK. Det heter däri att man vill fördela bidraget direkt till handikapprörelsen och inte som hittills via studieförbunden. Detta är t. o. m. understruket i brevet.

Debatten mellan herr Richardson och herr Andersson i Lycksele var genant, sade statsrådet Wikström. Där är vi båda överens. Jag tycker dessutom att den var upprörande.

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Till att börja med skall jag be att få tacka för de vänliga ord som statsrådet Wikström riktade till mig. Jag beklagar om han inte kunde tyda mitt anförande på det sättet att jag var positiv till innehållet i propositionen. Jag nämnde redan i början av mitt anförande att de båda statsråden som är ansvariga för propositionen haft kontakter med handikapprörelsen och sade också att organisationerna hade uppskattat det. Jag slutade mitt anförande med att säga att jag med tillfredsställelse noterar de förbättringar som propositionen innehåller. Jag är kanske inte den som använder så många ord, men när jag uttalar min uppskattning är det uppriktigt menat.

Det är klart att ledamöter av en utredning aldrig är riktigt nöjda med förslag som läggs fram, och det är uppenbart att regeringen vill utreda ytterligare på en rad punkter. Man skall aldrig uttala någon tacksamhet i förväg; jag får kanske anledning att återkomma sedan dessa utredningar resulterat i förslag.

När det sedan gäller frågan om Sveriges Radio och anpassningen av programmen är jag fortfarande kritisk mot utskottet därför att man bara kallt konstaterar att radioutredningen lagt sitt förslag och att det där finns förslag till en paragraf som man tydligen tycks tro skall lösa alla problem. Något uttalande tycker jag ändå att utskottet skulle kunnat göra. Om det är som fru Fränkel säger, att man under årens lopp har gjort så många värdefulla och bra uttalanden om t. ex. textade program, hade man kunnat plocka fram åtminstone ett av dem och tagit med i det här betänkandet, som faktiskt handlar om insatser för handikappades kulturella verksamhet.

Jag är kritisk mot statsrådet Wikströms skrivning när det gäller den försöksverksamhet som Synskadades riksförbund har för avsikt att starta avseende dagliga tidningar i taltidningsform. Vad jag är kritisk mot och vet har vållat oro i handikapporganisationerna är att det står i propositionen att det ankommer på regeringen att efter samråd med berörda parter besluta om den närmare uppläggningsen av försöket. Det är just att regeringen skall besluta om uppläggningsen av försöken som har oroat i den skrivningen. Men jag hoppas att jag kan tolka statsrådet Wikströms uttalande här på det sättet att det inte från den borgerliga regeringens sida kommer att ske någon ändring när det gäller handläggningen av ansökningar om medel från arvsfonden.

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

Herr utbildningsministern WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, fru Skantz, att vi inte alls avser att styra anslagstilldelningen från arvsfonden. Däremot vill vi gärna tillsammans med pressens företrädare och representanter för Synskadades riksförbund få bedöma hur verksamheten skall läggas upp, så att den kan bli ett led på vägen mot mer generella stödformer.

Sedan lär inte fru Johansson i Uddevalla och jag bli överens vad gäller folkrörelserna. Fru Johansson säger att den generösa bidragsgivningen är en engångsföreteelse. Ja, men den företeelsen kommer att återkomma en gång om året så länge den nuvarande regeringen sitter.

Det återstod inte så mycket av fru Johanssons argumentation. Den var faktiskt ganska klen. Jag tror att det är klokt också på den här punkten att avvakta till dess det finns anledning att söka strid. Sök inte strid på sådana detaljfrågor som det här har gällt! Det var det jag menade med att det lätt kan bli litet genant.

Fru JOHANSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag är fortfarande nöjd med propositionen, vilket jag har sagt hela tiden, men jag tycker också fortfarande att folkrörelsernas självständighet är utomordentlig viktig. Det är inte att söka strid. Jag har sagt det tidigare och det är synd att jag måste upprepa det. Det är inte bara i detta fall som det har oroat oss utan det är en tendens, vilket jag har fått bekräftat inte minst av herr Wikström.

Överläggningen var härmed slutad.

Kulturutskottets betänkande nr 44

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölles.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1467 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 44 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1467.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 286

Nej – 12

Avstår – 1

M o m . 3-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Andersson i Lycksele m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Johansson i Uddevalla begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 44 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Andersson i Lycksele m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Johansson i Uddevalla begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 143
Avstår - 2

M o m . 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 2 av herr Andersson i Lycksele m. fl. föreslagna ändringen i motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Johansson i Uddevalla begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 44 mom. 8 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 2 av herr Andersson i Lycksele m. fl. föreslagna ändringen i motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Johansson i Uddevalla begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 144
Avstår - 1

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Kulturprogram för
handikappade,
m. m.*

§ 3 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1976/77:47 med anledning av propositionen 1976/77:136 om 1978 års verksamhetsbudget för det nordiska kultursamarbetet m. m.

Jordbruksutskottets betänkande

1976/77:33 med förslag om uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 4 Arbetsdomstolen

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:28 med anledning av propositionen 1976/77:141 om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister, m. m., jämte motioner.

I propositionen 1976/77:141 (arbetsmarknadsdepartementet) hade regeringen efter föredragning av herr arbetsmarknadsministern Ahlmark föreslagit att riksdagen skulle anta de inom arbetsmarknadsdepartementet upprättade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,
2. lag om ändring i lagen (1974:372) om lagsökning och betalningsföreläggande för fordringsanspråk i anställningsförhållanden,
3. lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,
4. lag om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning,
5. lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”De senaste årens arbetsrättsliga reformarbete har medfört en markant ökning av måltillströmningen till arbetsdomstolen (AD). Trots fortlöpande personalförstärkningar är domstolens arbetsläge f. n. ansträngt. Och domstolens arbetsbörda kan väntas öka ytterligare, bl. a. som en följd av att lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) trädde i kraft vid årsskiftet.

Mot denna bakgrund läggs i propositionen fram förslag som syftar till att minska AD:s arbetsbörda, förenkla domstolens arbetsformer och i övrigt underlätta domstolens verksamhet.

Det viktigaste förslaget går ut på att begränsa tillströmningen av mål

till AD genom att vissa mål förs över från AD som första domstol till tingsrätt, med möjlighet för part att överklaga tingsrätts dom hos AD. Enligt de nya behörighetsregler som föreslås skall enbart arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och arbetsgivare som själva har slutit kollektivavtal få väcka talan direkt hos AD. Vidare skall gälla som förutsättning för AD:s behörighet att målet gäller tvist om kollektivavtal eller om tillämpningen av MBL eller att målet gäller arbetstvist i övrigt mellan parter, som är bundna av kollektivavtal, eller i vilken enskild icke kollektivavtalsbunden arbetstagare som berörs av tvisten sysselsätts i arbete på vilket arbetsgivaren tillämpar kollektivavtal. Med denna utformning av behörighetsreglerna får enskilda arbetsgivare som inte har slutit kollektivavtal och enskilda arbetstagare, organiserade eller oorganiserade, vända sig till tingsrätt som första domstol om de vill väcka talan i arbetstvist.

I anslutning till ändringen i behörighetsreglerna föreslås att anspråk som framställs vid tingsrätt i form av ansökan om lagsökning eller betalningsföreläggande skall färdigbehandlas av tingsrätten, även om anspråket visar sig vara tvistigt. Målet skall alltså inte som f. n. överlämnas till AD när tvisten rör organiserad arbetstagare.

Sammantagna beräknas de här redovisade förslagen leda till att den nuvarande måltillströmningen minskar med 30–40 %.

Ett annat förslag innebär att AD skall i fortsättningen kunna avgöra mera okomplicerade mål i en mindre sammansättning, bestående av ordförande jämte en arbetsgivarledamot och en arbetstagarledamot. Ytterligare förslag går ut på att AD skall få möjlighet att i likhet med tingsrätterna meddela s. k. tredskodom mot part, som uteblir från sammanträde för muntlig förberedelse eller huvudförhandling, och att domstolen skall få ökade möjligheter att efter skriftlig eller muntlig förberedelse avgöra mål på handlingarna alltså utan att huvudförhandling hålls i målet.

Det föreslås också att AD tillförs ytterligare en s. k. ämbetsmannaledamot med särskild insikt i förhållandena på arbetsmarknaden och ytterligare en ledamot som representerar de offentliga arbetsgivarna.

De föreslagna ändringarna i nu gällande regler föreslås träda i kraft den 1 juli 1977."

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionen 1976/77:906 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att uttala sig för en ändrad handläggning av tvister i arbetslivet, innebärande att arbetsdomstolen liksom skiljemannaförfarandet enligt lag om skiljemän den 14 juni 1929 skulle avskaffas,

2. att hos regeringen hemställa om förslag om ett nytt rättegångsförfarande i enlighet med vad som i motionen anförts,

3. att hos regeringen hemställa om förslag till erforderliga lagtextändringar i av beslutet berörda lagar,

dels den med anledning av propositionen väckta motionen 1976/77:1637 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att avslå propositionen 1976/77:141,
2. att hos regeringen hemställa om förslag till ett nytt rättegångsförfarande i enlighet med vad som anförts i motionen 1976/77:906.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionerna 1976/77:906 och 1976/77:1637 skulle anta de i propositionen 1976/77:141 framlagda lagförslagen med den ändringen att 16 kap. 1 § lagen (1976:600) om offentlig anställning skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har vid ett flertal tillfällen krävt ett annat rättegångsförfarande vid tvister som rör arbetslivet. Vårt parti har starkt kritiserat arbetsdomstolen och skiljenämndsförandet som rättsinstanser för lösande av arbetstvister. Vi upprepar dessa krav även till årets riksdag i motionen 906, vari yrkas att riksdagen beslutar uttala sig för en ändrad handläggning av tvister i arbetslivet, innebärande att arbetsdomstolen och skiljemannaförfarandet avskaffas och att riksdagen beslutar hemställa hos regeringen om förslag till nytt rättegångsförfarande samt förslag till erforderliga lagtextändringar i av beslutet berörda lagar.

Vårt parti har också i motionen 1637 yrkat avslag på propositionen 141, som innehåller förslag om att avlasta arbetsdomstolen viss behandling av ärenden genom att vissa mål skall kunna handläggas av tingsrätt. I sak förändras ingenting. Arbetsdomstolen har bara fått så många ärenden att handlägga att domstolen blivit överbelastad. Regeringen skyndar snabbt till undsättning för att underlätta eller – rättare sagt – avlasta arbetsdomstolen vissa ärenden. Tingsrätt skall kunna ta över och avgöra vissa tvister. I sådana fall skall dock tingsrätts utslag kunna överklagas, och arbetsdomstolen blir då överklagningsinstans. Arbetsdomstolens dom kan – som hittills – inte överklagas. Det är i sak ingen ändring mot tidigare bestämmelser.

Vänsterpartiet kommunisterna har alltsedan arbetsdomstolens tillkomst arbetat för dess avskaffande. Under de nära fem decennier som denna klassdomstol verkat har den bekräftat sin klasskaraktär. Den har slagit vakt om arbetssköparnas intressen i avgörande och viktiga principfrågor. I en rad domar under årens lopp har arbetsdomstolen tillgodosett arbetssköparnas krav på makt och envælde på arbetsplatserna. Bit för bit upphöjdes § 32 i SAF:s stadgar till lag genom prejudicerande domar, som fortfarande är rättsbildande på arbetsmarknaden i vårt land, trots tillkomsten av de arbetsrättsliga lagar de senaste åren som skulle avskaffa § 32.

Arbetsdomstolen har hela tiden strikt gått på kollektivavtalslagens be-

stämmelser, där bl. a. 4 § förbjuder strejker under avtalsperioden och dessutom förbjuder arbetare att solidarisera sig med arbetsgrupper som tvingats ut i öppen kamp. Kollektivavtalslagens bestämmelser om strejkförbud och utdömande av skadestånd mot dem som tvingas bryta mot lag eller kollektivavtal har överförts till den nyss antagna och i dag debatterade medbestämmandelagen. Med hjälp av gällande lag och arbetsdomstolen kan fackföreningsstyrelser – valda av medlemmarna – tvingas till strejkbryteri under domstolshot.

Den svenska arbetarklassen hade säkert väntat sig att den gamla klasslagstiftningen från 1928, som dåvarande borgarregering trumfade igenom, i och med den nya arbetslagstiftningen skulle utmönstras. Men så blev det inte. Den nya medbestämmandelagen, som trädde i kraft vid årsskiftet, har samma klassinriktning som den gamla klasslagstiftningen. Som jag tidigare sagt överfördes kollektivavtalslagens strejkförbud och skadeståndsbestämmelser till den nya lagen. Och vad värre är: dessa bestämmelser har skärpts i vissa avseenden. Arbetsköparna har fått en utvidgad lockouträtt. Det ställs mera långtgående krav på fackföreningarnas förtroendevalda än tidigare när det gäller att hålla fredsplikten i helgd. Skadeståndsansvaret vid brott mot varselskyldigheten har skärpts avsevärt i den nya lagen.

Arbetsdomstolen har genom de senaste årens arbetslagstiftning fått än större möjlighet att vända sig mot arbetarklassen och dess fackliga organisationer. Den kan i än större utsträckning avkunna prejudicerande domar som gynnar arbetsköparna. Arbetsdomstolen blir ett ännu effektivare vapen för arbetsköparna i kampen mot arbetarklassen och fackföreningarna.

Fackföreningarnas begränsade vetorätt och tolkningsföretråde, som stadgas i medbestämmandelagen, kan snabbt urholkas genom prejudicerande domar i AD. Undan för undan kommer utrymmet för vetorätten och tolkningsföreträdet att krympa. De lagbestämmelser som skulle vara ett stöd åt fackföreningarna mot arbetsköparna kan härigenom göras delvis eller helt verkningslösa. Ett typexempel är arbetsdomstolens tillmötesgående i tvisten mellan Metallindustriarbetareförbundet och Volvo, där man gav Volvo rätt att utan att avvakta förhandlingar verkställa permitteringar mot fackföreningens vilja. Arbetsdomstolen fann att det i det här fallet förelåg synnerliga skäl för denna åtgärd.

Lagen om anställningsskydd upphäver heller inte arbetsköparnas maktställning i nämnvärd grad. I lagen stadgas att det inte längre är tillåtet att avskeda eller säga upp anställda med mindre än att det föreligger saklig grund. Och det låter ju bra. Men hur förhåller det sig i praktiken med detta s. k. anställningsskydd? Vem avgör om det föreligger saklig grund för ett avskedande eller en uppsägning? I första hand är det arbetsköparen som hävdar sin uppfattning att saklig grund föreligger, sedan får facket eller den enskilde hävda motsatsen och till sist är det arbetsdomstolen som i de flesta fall får avgöra vilken uppfattning som är riktig.

Här har arbetsköparna redan ett starkt stöd av förarbetena till dels

lagen om anställningsskydd, dels medbestämmandelagen. I dessa finns en hel lista på vad som skall anses vara saklig grund för att säga upp eller avskeda någon. Det är klart utsagt att när det gäller uppsägning på grund av arbetsbrist så är det arbetsköparen som ensidigt avgör, om det verkligen föreligger brist på arbete. När det gäller uppsägning eller avsked på grund av personliga förhållanden finns det en lång uppräknning i förarbetena på förseelser som är direkta anvisningar till arbetsdomstolen. Som exempel kan nämnas ordervägran, olovlig bortovaro, samarbets-svårigheter med arbetskamrater eller med arbetsledningen, deltagande i olovlig strejk osv.

I dessa frågor har arbetsdomstolen redan gått ett stycke längre än vad förarbetena säger. I en mycket uppmärksammat dom fastslår AD att samarbets-svårigheter med en tidsstudieman, som inte är anställd hos arbetsköparen och rakt inte kan betraktas som arbetskamrat till den som utsätts för tidsstudier, är saklig grund för avsked. Flera domar i den riktningen har avkunnats under de senaste åren och skulle här kunnat kommenteras. Fackförbundsjurister har starkt kritiserat flera av dessa. Arbetsköparna kan med hjälp av gällande lagar och med arbetsdomstolen som instrument avskeda politiskt och fackligt aktiva arbetare. Skulle till äventyrs AD komma till den slutsatsen att det inte föreligger saklig grund för avsked eller uppsägning kan arbetsköparen ändå vägra att återanställa den avskedade bara genom att till den förfördelade betala en viss summa pengar som varierar beroende på ålder och anställningstid. Så är det alltså med den s. k. anställningstryggheten.

Fortfarande förekommer det ganska öppet svartlistning av radikala och aktiva arbetare precis som det gjorde i seklets början. § 32 har inte avskaffats. Den är fortfarande i kraft. Denna förhatliga arbetsköparparagraf skulle ju enligt alla löften med den nya lagstiftningen förpassas till historiens skräpkammare, där den rätteligen hör hemma. Någon sade vid redovisningen av lagförslaget att § 32 skulle sopas under mattan – och det är möjligt att så också skedde – men nu har man kunnat plocka fram den på nytt. Nej, verkningarna av § 32 kan inte avskaffas med den typ av lagstiftning som nu gäller och så länge som arbetsdomstolen finns, där arbetsköparna kan söka skydd och få stöd för alla sina påståenden och krav.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 906 skisserat ett rättegångsförfarande som skulle vara betydligt riktigare och rättvisare än det hittills gällande beträffande tvister i arbetslivet.

Ett civilt rättsförfarande är att föredra också i arbetstvister. Vi yrkar att rättegång i det hänseendet skall vara kostnadsfri för de anställda. En arbetare skall inte av kostnadsskäl avskräckas från att ta rättslig prövning i en tvist som rör arbetet. Sådana mål skall också enligt vår uppfattning handläggas på den ort eller i det län där man bor.

Vårt parti anser det också vara en självklarhet att alla domar skall kunna prövas i högre rättsinstans.

Skiljemannaförfarandet har samma karaktär som arbetsdomstolsför-

farandet. I båda fallen är det partssammansatta organ, och domar kan inte överklagas i annan rättsinstans.

När det gäller skiljemannaförfarandet kan man inte heller kräva att vittnen eller inkallad expertis tvingas tala under ed eller sanningsförsäkran. Vill någon av de tvistande parterna att så skall ske, måste denne då begära handläggning inför civilrätt. Detta rättssystem är också bräckligt från allmänrättslig synpunkt. I kollektivavtal med denna bestämmelse intagen finns också föreskrivet hur skiljemän skall utses. I regel är det så stadgat att vardera parten utser två skiljemän och att dessa fyra sedan skall försöka enas om en femte opartisk skiljeman som också skall vara ordförande och ha utslagsgivande röst i en tvist. Om man inte kan enas, finns det på förhand inskrivet i kollektivavtalet vem som skall träda in som opartisk skiljeman eller vem som skall utse den opartiske skiljemannen. I vissa fall föreskrivs att borgmästaren eller, om denne inte vill åta sig uppdraget, överexekutorn skall fungera som skiljeman, i andra fall att socialstyrelsens ordförande utser den femte skiljemannen.

Dessa förhållanden gör detta rättssystem otidsenligt och olikartat, beroende på hur man skrivit in bestämmelserna i kollektivavtalet. I ett fall kan det vara borgmästaren som fäller utslaget i en facklig tvist, i ett annat fall kan det vara överexekutorn och i ett tredje fall kan det vara en person som socialstyrelsens ordförande ansett lämplig till att avgöra vem som har rätt och vem som har fel i en arbetstvist.

I den utredning som föregick arbetsrättslagstiftningen berördes både arbetsdomstolen och skiljemannaförfarandet, och där framfördes kritiska synpunkter som tyvärr inte ledde till några förslag. Vänsterpartiet kommunisterna har den bestämda uppfattningen att partssammansatta rättsinstanser för lösande av arbetstvister i dagens samhälle är otidsenliga och med det snaraste bör avskaffas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionerna 906 och 1637.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Vi har tidigare i dag diskuterat de viktiga arbetsrättsliga reformerna som utgörs av medbestämmandelagen och lagen om offentligt anställda. När de nu börjar att tillämpas får vi räkna med att det innebär en ökad arbetsbelastning för arbetsdomstolen. Det sker i ett skede då antalet ärenden vid domstolen ökat markant av andra anledningar. Trots fortlöpande personalförstärkningar är domstolens arbetsläge f. n. ansträngt.

Detta är bakgrunden till proposition 141 från arbetsmarknadsministern. Den syftar, som herr Hallgren nyss sade, till att minska arbetsdomstolens arbetsbörda. Det sker främst genom att begränsa tillströmningen av mål till arbetsdomstolen. I stället hänvisas vissa mål till tingsrätterna som

första instans med överklagningsmöjlighet i arbetsdomstolen. Arbetsmarknadsministern beräknar att måltillströmningen till arbetsdomstolen skall minska med 30–40 % med de här föreslagna åtgärderna.

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har varit motståndare till lagen om rättegång i arbetstvister alltsedan dess tillkomst 1974, och det fortsätter man ju att vara, har vi hört herr Hallgren redovisa. Man har varit motståndare till de förfaringssätt som tillämpats på den svenska arbetsmarknaden även före den här lagens tillkomst. Alltsedan 1928 har man ju motsatt sig de åtgärder som varit tillämpade på svensk arbetsmarknad.

Vpk vill med andra ord avskaffa arbetsdomstolen och förbjuda skiljemannaförfarandet i arbetstvister. För att något brutalt sammanfatta vänsterpartiet kommunisternas inställning så vill man försämla den relativt väl fungerande svenska arbetsmarknaden. Det kan arbetsmarknadsutskottet självfallet inte gå med på, och därför har vi i full enighet avstyrkt vpk-motionerna.

Vänsterpartiet kommunisternas beskrivning av arbetsdomstolen är naturligtvis orimlig. Överdrifterna i kritiken är för stora för att den skall få trovärdighet. Arbetsmarknadens parter känner helt enkelt inte igen sig i vpk:s påståenden. Det står i motionen 906 att arbetsdomstolen har klasskaraktär, att arbetsdomstolen har som nedärvd praxis att slå vakt om arbetsköparnas intressen, att arbetsdomstolen har tillgodosett arbetsköparnas krav på makt och envælde på arbetsplatserna osv., osv. Herr Hallgrens eget inlägg bekräftar ju vad jag nu sagt; där fanns åtskilliga formuleringar som liknar dem jag nu har återgett ur motionen.

Tvärtom, herr talman, har arbetsdomstolen under sin tillvaro tillvunnit sig respekt, och den uppfattas av arbetsmarknadsutskottet som en värdefull och nödvändig institution i det svenska rättssystemet. Därför ber jag kort och gott, herr talman, att få yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande nr 28.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Herr Wirtén framställer vår kritik av arbetsdomstolen som orimlig och överdriven, och han påstår att man inte skulle kunna bli tagen på allvar när man talar om att den har klasskaraktär.

Jag skulle vilja rekommendera herr Wirtén att nästa gång det förekommer ett massmål inför arbetsdomstolen – exempelvis ett sådant som målet mot Oskarshamnsharbeterarna – gå och lyssna på vad jobbarna har att säga om arbetsdomstolen. Fråga hamnarbeterarna vad de tycker om arbetsdomstolen sedan 1954, när man måste flytta den ner till dem! De sade sin mening om arbetsdomstolen. Fråga elektrikerna, fråga alla dem som har stått inför arbetsdomstolen och vet att de har tvingats att vidta stridsåtgärder för att tillvarata sina intressen – stridsåtgärder som har varit nödvändiga men som strider mot kollektivavtal, som bryter mot lagen om rättegången i arbetstvister! Alla de här människorna, som under årens lopp har dömts inför arbetsdomstolen, har en annan uppfattning

än den herr Wirtén som borgerlig politiker kan stå här och tala för.

Fråga LO:s och fackförbundens jurister om de senaste utslagen i arbetsdomstolen! Fråga Metall vad man tycker om utslaget i Volvotvisten med hänvisning till den första domen i fråga om medbestämmandelagen! Jag tror att de har en helt annan syn än herr Wirtén, jag tror att de snarast ser kritiken som nyttig och finner det värdefullt att man tar upp just arbetsdomstolens klasskaraktär.

Jag vet inte om herr Wirtén också försökte försvara skiljemannaförfarandet; annars hade ju arbetsrättskommittén ett ganska beskt avsnitt just i det sammanhanget. Man betraktade det rättsförfarandet som föråldrat och otidsenligt – ungefär vad jag har sagt här både nu och tidigare.

Nej, jag tror att om herr Wirtén skall få en mera verklighetsnära syn på hur arbetsdomstolen uppfattas bland jobbarna, då måste han gå ut och lyssna på vad de har att säga, när de ställs inför rätta därför att de måste slå vakt om sina intressen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 906 av herr Werner m. fl. och nr 1637 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 906 och 1637.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	284
Nej	–	12
Avstår	–	1

§ 5 Föredrags

Justitieutskottets betänkande

1976/77:35 med anledning av propositionen 1976/77:121 om ändring i 16 kap. brottsbalken m. m. (ang. falskt larm m. m.)

Utskottets hemställan bifölles.

Tisdagen den
31 maj 1977

*Bekämpande av
terrorism*

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1976/77:36 med anledning av propositionen 1976/77:124 om godkännande av den europeiska konventionen den 27 januari 1977 om bekämpande av terrorism m. m. jämte motion.

I propositionen 1976/77:124 hade regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol,

2. lag om ändring i lagen (1975:295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat

samt att godkänna den europeiska konventionen den 27 januari 1977 om bekämpande av terrorism med det förbehåll som angetts i propositionen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att Sverige tillträder 1977 års europarådskonvention om bekämpande av terrorism. Genom konventionen åtar sig de avtalsslutande staterna att antingen tillmötesgå begäran från annan konventionsstat om utlämning av någon som har begått terrordåd av närmare angivet slag eller själv vidta åtgärder för lagföring av honom. En fullständig anslutning till konventionen medför vidare att konventionsstat inte får vägra utlämning för sådant brott under hänvisning till att det är att betrakta som politiskt. På denna punkt föreslås emellertid att man från svensk sida gör ett särskilt förbehåll som innebär att Sverige behåller nuvarande möjligheter att vägra utlämning för politiska brott.

Konventionen innebär dessutom att de avtalsslutande staterna skall lämna varandra rättsligt biträde när det gäller straffrättsliga förfaranden mot personer som har gjort sig skyldiga till terrordåd. För att göra det möjligt för Sverige att ansluta sig till dessa bestämmelser föreslås ändringar i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol och lagen (1975:295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat.”

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1976/77:1598 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa att denna tog initiativ till att den europeiska konventionen av den 27 januari 1977 om bekämpande av terrorism m. m. omarbetades och konkretiserades i enlighet med de riktlinjer som angetts i motionen.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1976/77:1598,

2. anta de i propositionen 1976/77:124 framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol,

2. lag om ändring i lagen (1975:295) om användning av vissa tvångsmedel på begäran av främmande stat,

3. godkänna den europeiska konventionen den 27 januari 1977 om bekämpande av terrorism med det förbehåll som angetts i propositionen.

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

*Bekämpande av
terrorism*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Att överlagt och systematiskt skada och hota oskyldiga civilpersoner till liv och hälsa är att beteckna som terrorism. Det är en företeelse som bör fördömas och bekämpas, och att olika länders myndigheter söker samarbeta härvidlag är i och för sig ingenting onaturligt.

Men det finns hakar i ett sådant samarbete. Terrorism bedrivs nämligen inte bara av ett fåtal kriminella smågrupper utan också av halvofficiella organisationer och av regimer. Så är fallet i Iran, Brasilien med dess döds-kommandon, Argentina med sitt AAA, Uruguay, Indonesien m. fl. länder. Detta är något som komplicerar det internationella samarbetet.

Regimer som själva tillämpar terroristiska metoder vill gärna sätta beteckningen terrorism på alla dem som bekämpar deras regimer. Detta är givetvis ingen verklig kamp mot terrorism utan bara ett sätt att komma åt politisk opposition. Därför är vissa länder intresserade av att använda det internationella samarbetet för att slå ned olika former av befrielsekamp. Det är därför en grannliga uppgift att se till att de internationella avtalen mot terrorism inte begagnas för helt andra syften. Avtalstexterna måste därvid ges en mycket klar och otvetydig form. Det är detta villkor som inte alls är uppfyllt i den föreliggande konventionen.

Vad är terrorism? Vi vet att definitionerna har skiftat. Det officiella Frankrike betecknade under Algerietkriget befrielsens folk som terrorister, och Frankrike fick i detta förtal av befrielse rörelsen hjälp av nästan hela den svenska pressen. Motståndskämpar i Danmark under ockupationen, frihetsrörelsen i Vietnam, på Filippinerna, i Malaysia, antibrittiska motståndskämpar på Irland, befrielsens folk i Rhodesia – alla har de betecknats som terrorister.

Denna typ av definition är givetvis oacceptabel i en konvention som Sverige skall underskriva. Med en sådan definition skulle de som i verkligheten bekämpar terrorn plötsligt själva förvandlas till terrorister. Terrorist kan med en sådan definition i princip bli var och en som har förmenats en legal rätt att uttrycka sin opposition och därför tagit sin tillflykt till väpnad kamp. Vissa regeringar vill ha just en svävande definition. För dem är nämligen, som jag sade, huvudmotivet att bekämpa politiska motståndare, inte att i och för sig komma åt terrorismen.

Det betänkliga med den föreliggande texten till konventionen är just att den är löslig och allmän till sin form. Den är gjord för missbruk och godtyckliga tolkningar. Några exempel:

Artikel 1 c klassar som terrorism alla angrepp på diplomats fysiska

integritet och frihet. En fredlig ambassaddemonstration, som inskränker diplomaters rörelsefrihet, kan ju bekvämt rymmas inom den definitionen. Sådana demonstrationer har vid några tillfällen förekommit i Sverige, exempelvis mot den grekiska och den iranska ambassaden. Enligt normala rättsbegrepp kan sådant på sin höjd juridiskt falla under ordningsstörande. Men här öppnas alltså en möjlighet att inränga det under beteckningen terrorism.

Artikel 1 e klassar som terrorism allt användande av vapen. Detta är ju fullständigt ohållbart. Användandet av vapen måste ju alltid bedömas med hänsyn till den situation som bildar bakgrunden till användandet. I konventionen skiljs aldrig på befrielsekamp och terrorism. Därför frågas aldrig om en legal politisk kamp i ett land är möjlig eller ej. Det frågas inte heller mot vem den väpnade kampen riktas. Alla befrielserörelser som tvingas till väpnad kamp kan alltså i princip hamna under beteckningen terrorism.

Och om jag hjälper eller t. o. m. bara försöker hjälpa en förföljd människa, som på detta sätt hamnat under definitionen, då kan jag själv klassas som terrorist.

Artikel 8 fastställer att en stat inte kan vägra utlämning enbart på grund av att ett brott har politisk bakgrund. Vad är detta? Denna dunkla formulering möjliggör uppenbart undantag från de asylregler som tillämpats i Sverige. Var gränsen för asylrätt då kommer att gå blir alltså helt en fråga om politiska påtryckningar.

Vidare: Regleringen av konventionens tillämpning skall ankomma på en särskild Europarådskommitté. Varje tvist kan på begäran av en part föras till skiljedom. Detta skiljedomsförfarande kan man enligt konventionstexten – som jag läst den – inte undandra sig. Detta betyder att en skiljedomstol kan påverka tolkningen av svensk lag och svensk rätts-tillämpning.

Det är för oss något av en gåta att riksdagens justitieutskott inte klart ser alla dessa egendomligheter, alla dessa märkliga och betänkliga öppningar åt olika håll. Vi tycker att det är märkligt att utskottet accepterar dessa definitioner och detta utländska skiljedomsförfarande utan några som helst farhågor eller reservationer.

Från vpk kan vi inte godkänna rättsdefinitioner som på det här sättet kan vridas litet hur som helst. Går Sverige in i samverkan mot den internationella terrorismen, då skall det ske på klara och strikta villkor och i klar överensstämmelse med gällande svensk rätt. Vi har därför dragit den slutsatsen att konventionen i sin föreliggande form inte bör godkännas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Den politiska terrorn har blivit vardagsmat i vår tid och i vår närhet. I dagarna har vi kunnat läsa om en terroristaktion i Holland. För inte så länge sedan uppdagades planer på en kidnappningsaktion

här hemma. Och på senare år har såväl Sverige som vårt europeiska grannskap skakats av terroristaktioner av allehanda slag – ambassadörs-mord, flygkapningar, brevbomber, ambassadockupationer och mycket annat.

I det läget är det naturligt och riktigt att samhället söker skydda sig. Det finns emellertid en akut risk – att vi inbillar oss att terrorism i princip är något nytt och unikt, något som är lätt definierbart och gripbart, bara samhället kastar filttofflor och liberala principer över bord och tar i med hårdhandskarna.

Men besvärar man sig med litet djupare analys, litet historisk och geografisk utblick – då finner man att terrorismproblematiken är betydligt mer komplicerad än så.

Ta t. ex. ett land i Mellanöstern, Israel, där väljarna just har korat till valsegrare och sannolikt ny regeringschef en f. d. terroristledare, Menachem Begin.

Jag frågar mig: Om Begin nu blir regeringschef och kommer till Sverige – skulle regeringen då kunna tänka sig att tillämpa terrorismkonventionen och terrorismbestämmelserna mot honom?

I princip vore det väl motiverat, ty genom sitt tidigare agerande måste Begin otvivelaktigt betraktas som farlig i terrorismbestämmelsernas mening.

År 1936 grundade Begin en sionistisk terrororganisation i Palestina. Enligt en färsk och omfattande avhandling om den politiska terrorismen i världen, skriven av den brittiske statsvetaren Paul Wilkinson, var denna organisations terrorism mer urskillningslös än IRA:s terror eller terrorn i Tsarrysland eller på Balkanhalvön.

Nog är det mot den bakgrunden ganska naturligt om våra relationer till Begins rike snarare skulle bli en sak för polisen och Interpool än för våra diplomater i UD och FN – om vi skulle följa bokstaven och andemeningen i den terrorismkonvention som nu ligger på riksdagens bord.

Men så lär de inte handla – och tur är kanske det. Ty Begin är ju inte ensam i sin roll i världen. Ett betydande antal regeringar som vi upprätthåller vänskapliga förbindelser med sitter där de sitter efter ofta mångåriga politiska kampanjer av ett slag som delvis tveklöst faller inom ramen för terrorismkonventionens definitioner. Alltså borde vi rimligen i konsekvensens namn börja betrakta en stor del av världens politiska ledare som terrorister. Ändå lär vi inte göra det. Ty, som den brittiske statsvetaren Paul Wilkinson konstaterar: "När man försöker avgöra om en särskild handling – eller serie av handlingar – är terroristisk måste man vara medveten om att man gör ett värdeomdöme om dem som utför handlingen i fråga och om omständigheten kring handlingen." – Detta är ju i och för sig självklart, men det måste uppenbarligen påpekas.

Nu betyder inte detta att alla gränsdragningar mellan terrorism och legitim motstånds- och frihetskamp är omöjliga – inte alls. Vi har i stor enighet i Sverige godkänt att fyra organisationer har stämplats som ter-

Tisdagen den
31 maj 1977

*Bekämpande av
terrorism*

roristiska: Japanska röda armén, Ustasja, Svarta september och Baader-Meinhof-gruppen. Men det beror inte på att dessa fyra i sin metodik skiljer sig markant från alla andra kämpande organisationer i dagens värld. Nej, generella terrorismdefinitioner har inte varit till mycket hjälp, och det har varit nödvändigt att göra en värdering i det enskilda fallet. Vi har gjort våra värderingar i dessa fall, andra skulle antagligen göra andra värderingar.

Vi kunde t. ex. knappast vänta oss att regeringen i Tel Aviv häromåret skulle göra samma värdering av den israeliska säkerhetstjänstens terrorgrupp Mivtah Elohim som den norska regeringen, som hade att handlägga följdverkningarna av gruppens mordaktivitet i Lillehammer. Vi kan tydligen inte ens vänta oss att Storbritanniens myndigheter skall betrakta en utpekad terrorist på samma sätt som de svenska eller som de grekiska myndigheterna i dagens demokratiska Grekland.

Olika länder och olika politiska grupper har i alla tider gjort olika värderingar av påstådd terrorism. Därför har också hittills alla försök att uppnå internationella överenskommelser mot terrorism med nödvändighet misslyckats. Det gällde på den tsarryska tiden, och det gällde när Nationernas förbund gjorde en konvention som stannade på papperet.

Samma öde kan möta den terrorismkonvention som i dag ligger på riksdagens bord. Sverige kommer ju enligt regeringsförslaget t. ex. att begära undantag från konventionens centrala punkt, dvs. förbudet i artikel 1 mot att betrakta terrorbrott som politiska brott. Tydligen kommer fler länder att göra på samma sätt. Såvitt jag förstår betyder det två saker:

För det första betyder det att Sverige drar sig ur den principiellt mest tvivelaktiga delen av konventionen. I sitt ograverade skick strider konventionen klart mot gamla fina liberala asylprinciper och principen om boskillnad mellan politiska och civila brott.

För det andra betyder det att varje stat som begär undantag från konventionens grundprincip också urholkar den och gör den alltmer verkningslös.

Mot den bakgrunden skulle man kunna säga att det inte spelar så stor roll om Sverige skriver under eller inte skriver under det dokument som i sin helhet kan bli ganska verkningslöst.

Men skrivningarna i propositionen gör ändå att jag måste begära vissa klarlägganden från utskottet, innan jag kan avgöra hur jag bör rösta:

1. Det heter i propositionen på s. 27 att utöver undantaget stämmer konventionen "enligt sina huvuddrag och till sin allmänna syftning väl överens med det svenska rättssystemet". Vad betyder det? Betyder det att regeringen i princip gillar tanken på att terrorism kan definieras i generella termer, att terrorism kan bekämpas på gemensam värderingsbas av länder med högst olika politisk grundsyn? Skulle Sverige vilja medverka till en liknande konvention för hela världen – inbegripet Mellersta Östern, Östeuropa och södra Afrika?

2. Det heter om förbehållet att det "inte torde få någon större betydelse

för konventionens praktiska effektivitet" och att undantaget "inte i normalfallet torde hindra utlämning". Vad betyder det? Är undantaget bara en skenmanöver?

3. Regeringen föreslår att Sverige trots det principiella undantaget ändå skall åta sig bevisupptagning och husrannsakan o. d. för främmande makt enligt artikel 8 i konventionen. Vad betyder det? Innebär det att en person som Sverige av politiska skäl vägrar utlämna ändå skall kunna utsättas för förhör o. d. av svensk polis för vidarebefordran av uppgifter som kommer fram till hemlandet? Betyder det inte att vi i så fall ger ett politiskt erkännande med ena handen och tar tillbaka det med den andra, genom att t. ex. medverka till att polisen i hemlandet kan komma åt personer som drabbas av stränga påföljder men som, om de hade lyckats ta sig till Sverige, skulle ha gått fria av politiska skäl? Är denna inkonsekvens i så fall verkligen regeringens och utskottets avsikt?

4. Såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet hänvisas till utlämningslagens 6 § som orsak till behovet för Sverige att begära undantag. Där stadgas att utlämning icke får ske för politiskt brott. Men, har juridiska experter påpekat för mig, det finns i den lagen också en 7 § som stadgar om förbud mot utlämning av den som riskerar politisk, religiös osv. förföljelse i sitt hemland. I det fallet behöver alltså brottet – som skulle kunna föranleda utlämning – inte vara ett dugg politiskt, men vederbörande skulle ändå inte kunna utlämnas av politiska skäl.

Det förefaller som om såväl föredraganden i regeringen som utskottet har betraktat varje politisk flykting som politisk brottsling. Men det skulle betyda att en politisk flykting som begått ett civilt, icke-politiskt brott, skulle sakna skydd i det svenska undantaget. Ta t. ex. den nyligen anklände ryske flygkaparen: om Sovjet hade omfattats av konventionen skulle vi uppenbarligen med det föreslagna undantaget inte ha kunnat vägra att utlämna honom. Hans brott är nämligen knappast politiskt. Däremot är han möjligen politisk flykting. Jag skulle vilja ha ett klargörande på den här punkten innan jag kan avgöra hur man rätteligen bör rösta i denna intrikata fråga.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Vi har nu att ta ställning till ett enhälligt betänkande från justitieutskottet med anledning av proposition 124.

Det är väl alldeles klart – det har också de båda tidigare talarna i detta ärende uttalat – att det är nödvändigt att samhället skyddar sig mot terrorism. Vi kan väl alla slå fast i likhet med utskottet att det ligger ett mycket stort värde i att vi har ett internationellt samarbete som kan bidra till att terroristiska våldsdåd förhindras. Sverige har tidigare medverkat i detta internationella samarbete bl. a. genom att 1971 biträda Haagkonventionen, som ju gäller bekämpande av olaga besittningstagande av luftfartyg, flygkapning med andra ord, och 1973 års Montrealkonvention, som skall bekämpa brott mot den civila luftfartens säkerhet, alltså en näraliggande fråga. Nu har Sverige också biträtt 1977

års europeiska konvention och bekämpande av terrorism. Utskottet konstaterar – jag vill understryka det – att den ytterligare bidrar till den internationella kampen mot terroristiska våldsdåd.

Nu riktar sig denna terroristkonvention främst mot vissa, särskilt grova typer av våldsdåd. Det är de som räknas upp i artikel 1, som är det centrala stadgandet i denna konvention. Dels sluter man i punkten a in Haagkonventionens regler och i punkten b Montrealkonventionens, dels lägger man till grova brott som innebär angrepp mot diplomat eller annan internationellt skyddad persons liv, kroppsliga integritet eller frihet. Den gäller vidare brott som innebär människorov, tagande av gisslan eller grovt olaga inspärrande, liksom brott som innebär användning av bomber, granater, raketer, automatiska skjutvapen eller brev- eller paketbomber, om användningen innebär fara för personer. Slutligen gäller konventionen försök att begå dessa brott, alltså klart allvarliga brott.

Utskottet tillstyrker att Sverige vid ratificeringen av konventionen skall förbehålla sig rätten att vägra utlämning för vissa brott, nämligen för de våldsgärningar som här avses om de enligt vad vi bedömer är politiska. Tillträdet till konventionen kommer därigenom enligt utskottets bedömning inte att medföra inskränkningar i asylrätten när det är fråga om sådana gärningar som vid en samlad bedömning anses ha övervägande politisk karaktär.

Det finns kanske anledning att – som utskottet gör – understryka att man varken här eller i samband med att terroristbestämmelserna i utlämningslagen antogs generellt undantagit terrorister från tillämpningsområdet, utan det ankommer på regeringen att i varje särskilt fall bedöma om en presumtiv terrorist bör få komma in eller få stanna i vårt land.

Om man gör en samlad bedömning av dessa regler tycker jag – i motsats till herr Svensson i Malmö – att man kan säga att de väl överensstämmer med svensk rätt och svensk rättstradition. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Winberg är ju jurist och domare och vet alltså mycket väl var de kritiska punkterna i denna frågeställning ligger. Det är naturligtvis därför inte en slump att han undviker att svara på de frågor som herr Gahrton och jag har ställt – det skall vi vara på det klara med från början.

Tycker inte herr Winberg att det är märkligt att utskottet talar om att å ena sidan skall vi vid tillämpningen av denna konvention göra alla de undantag som är nödvändiga för rättssäkerheten och för att hävda gällande svenska rättsprinciper, men å andra sidan skall dessa undantag inte på något egentligt sätt inverka på konventionens tillämpning? Varför gör man då undantag? Är det inte just som herr Gahrton säger en skenmanöver?

Herr Winberg må inte heller säga annat än att det finns fog för miss-

troende när det gäller tillämpning av olika lagar mot utlänningar såväl som mot svenskar här i Sverige. Det sades om LTO-lagen att den inte skulle användas vid politiska demonstrationer, men den används alltför och har använts vid politiska demonstrationer. Myndigheterna bekymrar sig ofta mycket litet om och läser ofta inte ens vad som sägs i riksdagen om de principer lagstiftaren har ställt upp. Vi vet att möjligheterna för utlänningar att vistas här växlar med de politiska konjunkturerna. Vi vet att det plötsligt med den nya regeringen har blivit mycket svårare för de iranska studenterna att vistas här – om det nu beror på tilltagande intresse för handelsförbindelser med Iran – att man plötsligt har börjat uppsätta regler för iranska studenters vistelse här som tidigare inte gällt osv. Jag skulle kunna fullfölja katalogen med en rad sådana exempel där just flexibilitet i tillämpningen utgör det farliga.

Jag vill till sist ställa en fråga till herr Winberg. Han läste här upp delar av artikel 1. Denna artikel innehåller alltså definitioner av de brott som på ett eller annat sätt berör sakkonventionen. Dessa definitioner är i hög grad av grundläggande och vägledande natur för det rättsområde inom vilket konventionen skall kunna tillämpas i princip. Tillämpningen kan sedan vara försedd med ett eller annat undantag. Det talas i 1 om brott som innebär användning av bomber, granater, automatiska skjutvapen osv. och som innebär fara för person. Får jag fråga: Skall allt användande av skjutvapen i alla länder under alla förhållanden kunna innebära att man betraktar det som brott i terroristisk mening och förbinder sig att agera?

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Konventionens tanke är en sorts modern variant av den heliga alliansen, där de västeuropeiska staterna anser sig ha uppnått politiska system som är så fulländade att de inte kan förändras på andra sätt än de demokratiska. Det må väl vara att de flesta västeuropeiska stater i dag är beskaffade på det sättet och att man kan ha visst hopp om att de skall förbli beskaffade på det sättet. Men det är ändå inte länge sedan Grekland var en fascistdiktatur, och det finns orosttendenser på en del håll i de här staterna.

Men sådan var tanken, och man sade till varandra, de västeuropeiska staterna emellan: Vi skall inbördes komma överens om att alla brott av detta slag, allt användande av skjutvapen, bomber och granater, alla grova brott som står i artikel 2 a och som innebär grov våldshandling, vilken är riktad mot en persons liv, kroppsliga integritet eller frihet, skall uteslutande betraktas som civila kriminella brott. De får icke någonsin betraktas som politiska brott. Detta står i konventionen.

Nåväl! När Sverige skall skriva under denna upptäcker man – det är alldeles utmärkt – att detta står i strid med grundläggande asylbestämmelser, grundläggande principer om skillnad mellan politiska och civila brott. Det står i strid med de grundsatser vi bl. a. har i vår utlämningslag. Så gör man ett undantag. Är det någon verklig mening med detta undan-

Tisdagen den
31 maj 1977

*Bekämpande av
terrorism*

tag, betyder det att man tvärtemot konventionen skall kunna betrakta sådana brott som politiska och därför låta bli att utlämna sådana här människor. Det är själva poängen, och då är det ingen mening med konventionen för Sveriges del över huvud taget. Om många andra stater gör på det sättet, faller konventionen ganska mycket sönder och samman och kan inte ha något större värde. Det är den enda logik jag kan få ur detta.

Men då blir man litet orolig när det i motivtexten talas om att detta undantag inte skall ha någon större betydelse. Då är det ganska rimligt att man ställer frågan till utskottets representant: Vad innebär det att den inte skall få någon större betydelse? Om man gör ett undantag måste väl detta ske för att det skall ha betydelse. Man förelägger väl ändå inte Sveriges riksdag dokument som saknar betydelse. Det tycker jag att man kan begära. I varje fall kan man begära att utskottets representant försöker att besvara den ställda frågan. Detta var en av de frågor jag ställde.

Sedan frågade jag om en annan sak. Man säger att den här konventionen ograverad i sina huvuddrag och till sin allmänna syftning väl stämmer överens med det svenska rättssystemet. Då bör man fråga sig: Önskar utskottet att denna konvention utvidgas, kanske till hela världen? I så fall bör man tala om detta i klartext. Arbetar Sverige för att få innesluta södra Afrikas stater, Östeuropas stater, något som ligger nära till hands i Helsingforsavtalets anda, staterna i Mellanöstern osv. Arbetar regeringen för att vi skall innesluta alla dessa i en sådan konvention? Vilka konsekvenser skulle det få om vi skulle betrakta alla aktiviteter i politiskt syfte med vapen i hand som uteslutande kriminella brott? Då har man ju denna riksdag beviljat anslag icke för vapenköp men väl till organisationer som i andra delar av sin verksamhet sysslar med sådant. Det skulle vara orimligt. Det vore ganska bra att få en sorts viljeförklaring ifall man är införstådd med att en sådan här konvention under alla förhållanden enbart kan begränsas till handfasta demokratier och aldrig i något sammanhang utvidgas till länder som icke är demokratiska till sitt fundament. Det vore bra att få ett svar på den frågan.

Jag ställer också en fråga: Hur kan man gå med på artikeln om bevisupptagning och husrannsakan samtidigt som man gör det politiska undantaget? Det är väl ändå viktigt att få det beskedet. Innebär det att den person som befinner sig i ett land där han eftersöks och betraktas som terrorist kan få sin situation förvärrad genom förhör och husrannsakan i Sverige på ett sådant sätt att han drabbas av stränga straff, kanske dödsstraff, medan samma person om han lyckats ta sig till Sverige, skulle kunnat betraktas som politisk flykting och av politiska skäl fått stanna här? Det är väl ändå en rimlig begäran att få ett klart besked om detta är innebörden.

Slutligen ställde jag en fjärde fråga som jag också gärna skulle vilja ha ett svar på: Anser utskottet att politisk flykting och politisk brottsling är identiska begrepp? Såväl propositionens som utskottets skrivning ska-

par det intrycket. Om det är på det sättet får det till absolut konsekvens att den som begår ett kriminellt civilt brott och kommer till Sverige men samtidigt av andra skäl skulle kunna betraktas som politisk flykting icke kan skyddas av de undantag som Sverige kommer att begära från konventionens regler. Av ett justitieutskott och av en jurist som talesman för ett justitieutskott borde man kunna få ett klarläggande besked.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Herr Svensson i Malmö kritiserade betänkandet och avtalstexten därför att denna inte var tillräckligt tydlig. Det är klart att man kan diskutera hur utformningen av sådana här texter skall vara och vilka krav man kan ställa på tydligheten. Jag menar liksom utskottet att man nått så långt det går i tydlighet.

När herr Svensson kritiserade de här olika delarna i texten var kritiken inte alldeles korrekt. Det är t. ex. inte så att alla angrepp på diplomat innefattas i de här brotten, utan det står att det är grova brott, som innebär angrepp mot liv, kroppslig integritet etc. När de här konventionsreglerna skall tillämpas i Sverige skall det ske i överensstämmelse med svensk rätt och svensk rättstradition. Det är svenska myndigheter som gör bedömningen av vilka undantag som är aktuella.

Jag kan hålla med herr Gahrton om att det är önskvärt att vi så långt som möjligt inte skall behöva göra undantag från konventionen. Ju fler undantag som görs, desto mer urholkas den. Det är riktigt. Därför begränsas undantagen till en väsentlig punkt, nämligen just politiska brott. Där har man ansett från svensk sida att asylrättens regler måste gå före, och det är vi från svenskt håll som skall göra den bedömningen. Det är också ett svar på frågan om artikel 8, som jag ser som en sekundär del i förhållande till artikel 1, som är den centrala.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Winberg fortsätter med den metodik som han väl aldrig skulle få för sig att tillämpa i en domstol, nämligen ett systematiskt undvikande av de kärnfrågor som har blivit ställda under förhandlingen.

Jag skall inte fortsätta att disputera med herr Winberg. Det är så uppenbart att hela hans sätt att se på de här frågorna präglas av samma svävande resonemang som ligger i konventionstexten – som innebär de mest underliga öppningar åt olika håll, beroende på de politiska konjunkturererna. Jag skall bara ställa en av de huvudfrågor som jag förgäves försökt få svar på tidigare och som herr Winberg under två inlägg ännu inte har besvarat.

Det är obestriddligen så, herr Winberg, att när man får ett internationellt rättssystem exempelvis i form av sådana här konventioner är det inte neutralt till eller avskilt från det svenska rättssystemet, utan det uppstår ett utrymme som i olika politiska maktförhållanden kan föranleda en förskjutning av de svenska rättsbegreppen i förhållande till de internationella eller vice versa. Det uppstår alltså ett rätt vidsträckt utrymme

Tisdagen den
31 maj 1977

*Bekämpande av
terrorism*

för definitioner, där just definitionerna – som egentligen skall finnas i förarbetena – är det viktiga. Då skulle jag vilja fråga återigen: Är det herr Winbergs mening att man från Sveriges sida skall, som ett element i denna internationella rätt, acceptera definitionen av terroristiskt brott som återfinns i artikel 1 punkten e. dvs. brott som innebär användning av bomber, granater, raketer, automatiska skjutvapen osv. och innebär fara för personer? Är det i sin allmänna form under alla förhållanden, såsom det är givet här, att betrakta som ett brott? Tycker herr Winberg att det är bra att det i internationell rätt införs en sådan – det vill jag kalla den – generalklausul under vilken kan höra vilken försvarskamp som helst från individer, från en förtryckt folkgrupp eller ett förtryckt folk gentemot förtryckarna?

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Det är ganska uppenbart att några uttömmande svar på de frågor som jag har ställt inte går att få fram i den här debatten. Jag skall inte upprepa frågorna. Jag skall bara konstatera att när det gäller ett par av de här frågorna har jag blivit kontaktad av jurister, som har varit allvarligt oroade. Jag kan inte avgöra om de har rätt, men de har antagit att direkta fel har begåtts vid handläggningen av ärenden och att man, när det gäller frågan om förhållandet mellan vad som är en politisk flykting och vad som är en politisk brottsling, helt enkelt inte haft klart för sig att detta definitionsmässigt är två olika saker, som icke till hundra procent behöver sammanfalla. Eftersom det faktiskt ligger till på det sättet kan det få ganska obehagliga konsekvenser om inte regeringen – i de formuleringar den skall använda sig av när den gör det här förbehållet – verkligen ser till att de här oklarheterna försvinner. Det är viktigt att den gör det, så att vi inte bara tillgodoser 6 § i utlämningslagen utan också 7 § i den lagen, som ju i lika mån handlar om att människor som kan anses riskera politisk förföljelse i sitt hemland inte skall kunna utlämnas såsom vanliga civila brottslingar.

Jag har emellertid som sagt i stort sett misströstat om att få ett uttömmande svar på de mer grundläggande principfrågorna om hur man ser på möjligheterna att via terrorismkonventionen i världsvid skala bekämpa terrorism. För egen del tror jag att den här konventionen är mycket av skenfäkteri. Jag tror att ett demokratiskt land som Sverige i huvudsak måste bekämpa sin terrorism själv. Vi kan samarbeta med länder av höggradigt likartade politiska demokratiska system, men så snart det börjar handla om länder där demokratin sitter löst – för att inte tala om odemokratiska länder – är det alldeles orimligt att vi skulle kunna ha samma definition av terrorism som de länderna har. Därför är möjligheterna för internationella aktioner mycket begränsade i en värld där demokratier tyvärr är ömtåliga undantagsplantor och diktaturerna den vanligaste ogräsväxten.

Men, som sagt, mot bakgrund av oklarheterna i diskussionen finner jag i nuvarande debattläge ingen möjlighet att göra något annat än att lägga ned min röst i voteringen.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag anser nog inte att jag har uttryckt mig svävande. Jag har, herr Svensson i Malmö, tagit upp kärnfrågorna som vi har uppfattat dem i utskottet och gått igenom dem punkt för punkt.

Sammanfattningsvis kan jag säga att vad vi vill ha är en lagstiftning som fungerar effektivt mot terrorism men som kan göra det med bevarande av det traditionella svenska synsättet. Det är innebörden av artikel 1 med de undantag som föreslås.

Som svar på herr Svenssons fråga kan jag vidare hänvisa till vad som står i betänkandet: "Sveriges tillträde till konventionen kommer därigenom inte att medföra inskränkning i asylrätten, eftersom gärningar som vid en samlad bedömning" – jag stryker under orden samlad bedömning – "anses ha övervägande politisk karaktär" – ej kan föranleda utlämning". Den samlade bedömningen skall göras av den svenska regeringen enligt svensk rätt och med svensk rättstradition som grund.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Försök att svara på min fråga, herr Winberg: Anser herr Winberg att den genrella brottsdefinition som finns i artikel 1 e – att allt användande av t. ex. automatiska skjutvapen som innebär hot mot människoliv, oavsett vilka människoliv, under vilka samhälleliga förhållanden det sker osv. – är en tillfredsställande brottsdefinition för att den skall kunna ingå i ett internationellt rättssystem som Sverige ändå i princip förklarar sig vilja biträda?

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Svaret på den frågan ingick i den mening som jag läste upp nyss. Utskottet har accepterat den här formuleringen. Sådana handlingar är att anse som terrorism, men om en svensk regering gör den bedömningen att de har övervägande politisk karaktär skall de inte föranleda utlämning.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Nej, de skall inte föranleda utlämning, men de skall alltså betraktas som terroristiska brott. Det var just det jag frågade efter. En sådan definition kommer vi aldrig att godta.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1598 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

Anslag till utbildningsradion

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 36 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1598.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 283
Nej – 12
Avstår – 3

Mom. 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 7 Anslag till utbildningsradion

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1976/77:28 med anledning av propositionen 1976/77:89 om anslag till Sveriges Utbildningsradio aktiebolag, m. m. jämte motion.

I propositionen 1976/77:100 bilaga 12 (utbildningsdepartementet) hade regeringen – efter fördragning av herr utbildningsministern Wikström – föreslagit riksdagen att till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 56 906 000 kr. (punkten F 1).

Sedermera hade regeringen i propositionen 1976/77:89 (utbildningsdepartementet) med ändring av sitt förslag i propositionen 1976/77:100 föreslagit riksdagen att

1. till Viss utbildning via radio och television m. m. för tiden den 1 juli 1977 t. o. m. den 31 december 1977 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag om 29 946 500 kr.,

2. till Sveriges Utbildningsradio aktiebolag för tiden den 1 januari 1978 t. o. m. den 30 juni 1978 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag om 31 746 500 kr.,

3. den behållning som vid utgången av år 1977 fanns på anslaget Viss utbildning via radio och television m. m. fördes över till anslaget Sveriges Utbildningsradio aktiebolag.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1976/77:89 anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag till anslag för Sveriges Utbildningsradio aktiebolag, som i enlighet med riksdagens beslut (prop. 1975/76:110, UbU 1976/77:08, rskr 1976/77:46) skall inrättas den 1 januari 1978 genom

att den nuvarande produktionsenheten vid TRU-kommittén och utbildningsprogramenheten vid Sveriges Radio läggs samman. För att täcka kostnader i samband med bildandet av Sveriges Utbildningsradio föreslås 0,5 milj. kr. för år 1977. Till Sveriges Utbildningsradios verksamhet för perioden 1 januari–30 juni 1978 föreslås ett anslag om 31 746 500 kr.”

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

Anslag till utbildningsradion

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen 1976/77:89 väckta motionen 1976/77:1491 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att till Sveriges Utbildningsradio aktiebolag för tiden 1 januari 1978 t. o. m. 30 juni 1978 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag om 34 696 500 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:89 och propositionen 1976/77:100 till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 29 947 000 kr.,

2. att riksdagen med anledning av propositionen 1976/77:89 och propositionen 1977/77:100 samt med avslag på motionen 1976/77:1491 till Sveriges Utbildningsradio aktiebolag för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisade ett anslag av 31 746 000 kr.,

3. att riksdagen bemyndigade regeringen att göra erforderliga överföringar av medel från reservationsanslaget Viss utbildning via radio och television m. m. till anslaget Sveriges Utbildningsradio aktiebolag.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Propositionen 1976/77:89 om anslag till utbildningsradios verksamhet innebär en kraftig nedskärning av företagets resurser. Detta har inte heller förnekats av utskottet, men det rimmar illa med den debatt som fördes i kammaren i samband med att man tog beslutet om sammanslagning av SR/UTB och TRU. Under de senaste åren har en allt större del av anslagen till TRU och SR/UTB fått tas i anspråk för täckande av de fasta kostnaderna, vilket inneburit en nedskärning av produktionsvolymen. Och denna tendens skall enligt utskottets förslag fortsätta, endera genom att man kraftigt kommer att tvingas skära ned på personalstyrkan, vilket äventyrar anställningstryggheten för de nu anställda, eller genom att man skär ned den direkta produktionen. Denna tendens kommer dessutom att ytterligare förstärkas med den inflationsutveckling vi f. n. har och genom det senaste beslutet om en höjd mervärdeskatt. Utskottet räknar med att kostnadsstegringarna kommer att stanna på mellan 8 och 9 %.

Då måste jag fråga utskottet: Har man ingen uppfattning om vilken prisstegringstakt vi har här i landet f. n.? Varför har man varken i propositionen eller i utskottets skrivning räknat med medel för den höjda mervärdeskatten, som ju kommer att drabba Utbildningsradion mycket hårt med mellan en kvarts miljon och en halv miljon kronor? Orga-

Tisdagen den
31 maj 1977

Anslag till utbildningsradion

nisationskommitténs argumentering om ytterligare 2,4 milj. kr. är till skillnad från utskottets här mycket övertygande. Felet är möjligen att organisationskommittén har räknat för lågt, eftersom den inte räknat in höjningen av mervärdeskatten.

Vidare kräver vi i vår motion att skolprogram-AVIN fortsättningsvis skall bekostas av anslagsmedel. AVIN är inte bara, som utskottet tycks tro, en informationsskrift utan också en del av produktionen så till vida att den på ett pedagogiskt sätt tar upp programmen. Budgetprognosen för dess framställning ligger f. n. på omkring 1 milj. kr. i underskott. Vi tycker inte att det är rimligt att denna skrift skall belasta skolmaterielsektionen utan att den bör bekostas med anslagsmedel och kräver här ytterligare 550 000 kr.

Organisationskommittén säger i sin skrivning att också de som arbetar inom förlagsverksamheten skall ha samma anställningstrygghet som företagets egna anställda, men eftersom det finns anledning att befara att trycksaksverksamheten i fortsättningen inte kommer att ge intäkter som täcker kostnaderna bör anslagsmedel kunna användas för att finansiera också denna del. Vi delar helt kommitténs uppfattning härvidlag.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till vår motion 1491.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag skall mycket kort bara nämna att detta alltså är ett fullföljande av det beslut som fattades 1976 om en sammanläggning av utbildningsenheterna till Sveriges Utbildningsradio. Det beslutet innebär att en organisationskommitté har berett nu föreliggande förslag, vilket fröken Hjelmström omnämnde. Det har även propositionen tagit fasta på. Kommittén har föreslagit att ställningstagandet till eventuell utökning av verksamheten bör övervägas av den styrelse som nu är tillsatt för det nya bolaget.

Utskottet vill erinra om att enligt riksdagens beslut 1976 skulle en av utgångspunkterna vara utbildningsradions verksamhets omfattning vid de nuvarande enheterna sammantagna. Utskottet understryker emellertid också att personalens anställningstrygghet skall garanteras vid denna sammanläggning och etablering av utbildningsradion. Utskottet framhåller klart att de farhågor som fröken Hjelmström nämnde bör beaktas, så anställningstryggheten torde vara tryggad.

Utskottet är också helt enigt i detta betänkande. Vi menar att frågan om produktionens mängd och nivå bör bestämmas av styrelsen för utbildningsradion. Det har också organisationskommittén varit inne på.

Vi har således inte någon anledning att låta riksdagen föregripa styrelsens bedömning. Jag tror att vi tryggt kan överlämna den bedömningen åt styrelsen med tanke på det ansvar som styrelsen har för både personal och produktion i fortsättningen. Vi kommer ju här att i petita få styrelsens anslagskrav i nästa omgång.

Med detta, herr talman, vill jag helt kort yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Organisationskommittén har också hävdad att det krävs en resursförstärkning på 2,4 milj. kr. för att hålla produktionen i gång.

I vad gäller anställningstryggheten sägs det nu att det är klart understruket av utskottet att denna skall beaktas. Då måste jag fråga: Innebär detta att man kommer att kunna bevilja extramedel till utbildningsradion, TRU? Genom propositionens förslag kommer nämligen anställningstryggheten i allvarlig fara. Alternativt tvingas man att kraftigt skära ner produktionen. Vilket av dessa alternativ föreslår utskottet att utbildningsradion skall följa?

Herr LARSSON i Staffanstorps (c):

Herr talman! Som jag sagt och som även organisationskommittén angivit kan vi, oavsett de merkostnader som nu tas upp i vpk-motionen, överlämna den bedömningen till styrelsen för utbildningsradion. Denna organisationskommitténs uppfattning har också understrukits av utskottet.

Jag vill än en gång poängtera, fröken Hjelmström, att vi nog kan vara ganska så lugna för personalens anställningstrygghet. Vi har uttalat att verksamheten bör ligga på samma nivå som den som bedrevs vid de tre enheter som nu läggs samman till en.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1491 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit motionen nr 1491.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283

Nej - 12

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

Anslag till utbildningsradion

Nr 144

Tisdagen den
31 maj 1977

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 8 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 47, justitieukskottets betänkande nr 38, utrikesutskottets betänkande nr 21, näringsutskottets betänkande nr 46 och lagutskottets betänkande nr 31 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 23.17.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert